

ᠬᠠᠨᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠤ ᠲᠤᠮᠤᠭᠤᠯᠤ ᠶ᠋ᠤᠰᠢᠭᠤᠨ

汉蒙对照 新蒙文教程

ХЯТАД МОНГОЛ ХАВСАРСАН
ШИНЭ МОНГОЛ ҮСЭГ

Д·Үнэнч
德·乌恩其

辽宁民族出版社

说 明

为初学蒙古语和新蒙文的自学者提供一本可靠而易学的自学材料,本人在多年的教学经验基础上参照同类书籍而编写了这本《汉蒙对照新蒙文教程》。本书内容有两大部分:一是用汉语学习新蒙文的内容;二是用蒙古语学习新蒙文的内容。

蒙古语属阿尔泰语系,蒙古语族中的主要语言。蒙古人早在9~10世纪时已有了自己的文字,并创造了书面语体系。中国的蒙古族到现在为止仍然使用着传统的蒙古文字。但是俄国的蒙古族与蒙古国的蒙古族从20世纪30~40年代开始实行文字改革,使用了从俄国传过来的斯拉夫文,即新蒙文。虽然新老蒙文都属于同一个起源的拼音文字,但是用法上大有区别。因为新蒙文大大减少了学习掌握上的难度,所以对初学蒙语者提供了很大的方便。

本书是初级自学书本。为了便于自学,第一部分用汉语编写,第二部分用蒙古语编写而成。

作 者

2003年5月6日

目 录

гарчиг

- 第一课 蒙古语文 1—р хичээл монгол хэл бичиг (1)
- 第二课 元音及其和谐 2—р хичээл эгшиг
зохицол (10)
- 第三课 蒙古语的音节 3—р хичээл үе (16)
- 第四课 蒙古语辅音及其用法 4—р хичээл
гийгүүлэгч (20)
- 第五课 蒙古语词的构成与词类 5—р хичээл үгс (25)
- 第六课 蒙古语名词的格 6—р хичээл нэр үгийн тийн
ялгал (31)
- 第七课 蒙古语名词的数 7—р хичээл нэр
үгийн тоо (38)
- 第八课 蒙古语名词的领属变化 8—р хичээл хамаатуулах
ёс (44)
- 第九课 蒙古语动词的时间变化 9—р хичээл үйл
үгийн цаг (49)
- 第十课 动词祈使式变化 10—р хичээл захирах
хүсэх үйл үг (55)
- 第十一课 形动词的变化 11—р хичээл тэмдэг
үйл(үйлт нэр) (61)
- 第十二课 副动词的变化 12—р хичээл нөхцөл үйл
үг (67)
- 第十三课 蒙古语动词态的变化 13—р хичээл үйл
үгийн хэв (74)

第十四课	蒙古语动词体的变化	14—р хичээл	үйл үгийн байдал	(78)
第十五课	人称代词与数量词	15—р хичээл	төлөөний үг, тоо хэмжүүрийн үг	(82)
第十六课	蒙古语语气词的用法	16—р хичээл	сул үг	(88)
第十七课	蒙古语词的派生法	17—р хичээл	үг бүтэх ёс	(92)
第十八课	蒙古语句子的基本成分与语序	18—р	хичээл өгүүлбэрийн гишүүн	(97)
基本会话	яриа			(101)
第一周	数目、日期	тоо、хугцаа		(101)
第二周	人际关系、称呼	төрөл дуудлага		(104)
第三周	公务	алба		(106)
第四周	去蒙古	Монголд очих		(108)
第五周	面谈	уулзах		(111)
第六周	旅游	жуугачлах		(114)
第七周	货币	мөнгө		(116)
第八周	购物	юм авах		(118)
第九周	在牧区	малжих оронд		(120)
第十周	常用名词	нэр үгс		(122)
阅读训练作品				(124)

第一课 蒙古语文

1 —р хичээл МОНГОЛ ХЭЛ БИЧИГ

一、蒙古语 МОНГОЛ ХЭЛ

蒙古语属阿尔泰语系蒙古语族的独立语言。从构词学角度说它是属粘着语。使用蒙古语的人在世界上大约有 1000 万人。其中,蒙古人最集中的有中国、蒙古国、俄罗斯等国家。他们使用的文字有传统蒙古文和斯拉夫蒙古文两种,斯拉夫蒙古文是从 20 世纪 30 ~ 40 年代开始蒙古国和俄罗斯的蒙古人进行文字改革后使用的新兴文字,所以也叫做新蒙文。

新蒙文有 35 个字母,分元音和辅音两大类。有手写和印刷两种体,每种体分大写和小写两种形式。

二、新蒙文字母表 цагаан толгой

自序	印刷体	手写体	字名	字类	音标
1	А а	<i>Аа</i>	а	元音	a
2	Б б	<i>Бб</i>	бэ	辅音	b
3	В в	<i>Вв</i>	вэ	辅音	w
4	Г г	<i>Гг</i>	гэ	辅音	g
5	Д д	<i>Дд</i>	Дэ	辅音	d

6	Е е	Ее	е	辅元音	je
7	Ё ё	Ёё	ё	辅元音	jɔ
8	Ж ж	Жж	Жэ	辅音	ɟ
9	З з	Зз	зэ	辅音	ɘ
10	И и	Ии	и	元音	i
11	Й й	Йй	й	半元音	i
12	К к	Кк	ка	辅音	k
13	Л л	Лл	эл	辅音	l
14	М м	Мм	эм	辅音	m
15	Н н	Нн	энЪ	辅音	n
16	О о	Оо	о	元音	ɔ
17	Ө ө	Өө	ө	元音	θ
18	П п	Пп	пэ	辅音	p
19	Р р	Рр	эр	辅音	r
20	С с	Сс	эс	辅音	s
21	Т т	Тт	тэ	辅音	t
22	У у	Уу	у	元音	ɔ

23	Ү ү	Уу	ү	元音	u
24	Ф ф	Фф	эф	辅音	f
25	Х х	Хх	ха	辅音	x
26	Ц ц	Цц	цэ	辅音	ts
27	Ч ч	Чч	чэ	辅音	tʃ
28	Ш ш	Шш	ша	辅音	ʃ
29	Щ щ	Щщ	щэ	辅音	ʃtʃ
30	Ъ ъ	Ъ	ъ	硬音号	
31	Ы ы	Ыы	ы	辅音	i
32	Ь ь	Ь	ь	软音号	
33	Э э	Ээ	э	元音	ə
34	Ю ю	Юю	ю	辅元音	jə, jɨ
35	Я я	Яя	я	辅元音	ja

三、字母注解 тайлбар

1. 蒙文字母表中共有 35 个字母,其中 ъ、ь 两个为符号字,不标任何语音。其它 33 个则各表元音或辅音的字母。ъ 是硬音号, ь 是软音号。

2. 平时印刷或手写用小写字母。句子开头时的第一个字母, 诗歌每行开头的第一个字母, 专用名词术语的开头字母, 缩写字等必须使用大写字母。

3. 元音分为基本元音和辅助元音两大类。基本元音有七个, 即: а, э, и, о, у, ө, ү 辅助元音有六个; я, е, ё, ю, ы, й, 前四个也叫做 Я 族四字, 这四个字母是辅音上加某个元音而组成的组合元音。例如, Я = j + а, е = j + э, ё = j + о, ю = j + у 或 j + ү 而成。ы 为长 ы, 使用在阳性词的附加成分中。й 为半元音, 加在 а, о, у, ү 的后面能构成复元音, 加在 и 后面则构成长元音。

4. 辅音分为基本辅音和借词辅音两大类。基本辅音有 15 个, 即: б, в, г, д, ж, з, м, н, р, с, т, х, ч, ш, ц, 借词辅音有 4 个, 即: к, п, ф, ц。借词辅音中的 п 在少数蒙古语词的开头能用外, 其它 3 个只在写外来词时使用。

四、用字例 жишээ

Аа — алт 金, сав 盆, авна 要(将来时)

Бб — бараан 黑, самбар 黑板, Баяр 巴雅尔(人名), би 我

Вв — Вандан 王丹(人名), авах 要, ав 要

Гг — гар 手, агт 骏马, тараг 酸奶

Дд — дарс 色酒, гадар 外, хятад 汉

Ее — ес 九, үе 节, ердөө 总是

Ёё — ёс 理, хоёр 二, оё 缝

Жж — жижиг 小, ажил 工作, малж 放牧

Зз — зам 路, аз 运气, найз 朋友

Ии — их 大, очих 去, архи 酒

Йй — Сайншанд 塞音山达(地名), байдал 形式, нохой 狗

Кк — кино 电影, компьютер 电脑, танк 坦克

Лл — лав 一定, алах 杀, ол 得

- Мм — мал(畜)、ам 口、намар 秋
 Нн — нар 太阳、онох 击中、ан 猎
 Оо — ов 诡计、овог 姓、овоо 敖包(山头等)
 Өө — өнө 现在、мөнгө 钱、нөхөр 同志
 Пп — пагдгар 低矮、пял 盘子、пионер 少先队
 Рр — рашаан 神水、ард 人民、сар 月亮
 Сс — сайхан 美、сонор 听力、сонин 新闻
 Тт — тал 草地、атар 原野、тат 拽、та 您
 Уу — нуур 湖、нугас 鸭、адуу 马
 Үү — үнэн 真、хүн 人、эрүү 下巴
 Фф — фонем 音位、Африк 非洲、Франц 法兰西
 Хх — хар 黑、анхаар 注意、явах 走
 Цц — цас 雪、цамц 衬衣、цэвэр 干净
 Чч — чимээ 消息、очих 去、чи 你
 Шш — шар 黄、ашиг 利、маш 很
 Щц — щорс 舒尔思(人名)
 Ъ — сурья 学
 Ы — ахын 哥哥的
 Ь — морь 马、сольё 换
 Ээ — энэ 这、хэн 谁、эвэр 角(牧)
 Юю — юм 东西、аюул 危险、юмор 幽默、Юндон 云登(人名)
 Яя — ямаа 山羊、аяга 碗、явья 走吧

五、语法知识 мэдлэг

1. 蒙古语句型

蒙古语的句子结构里有主语、谓语两个主要成分。宾语、定语、状语三个次要成分。句子成分有一定的语序。一般是主语在前，谓语最后，宾语和状语在谓语前面。定语则是主语前面或宾状

语前面,如谓语是静词构成,它前面可以加定语,而没有宾状语。

2. 蒙古语词的构成方式

蒙古语词分为两种,一种是词根构成的词,后面没有加任何附加成分,这种词较少。另一种是词根后面加一个或多个附加成分构成的派生词。这种词后加附加成分,表示语法意义或词汇意义,有的则具有这两种意义同时表示的功能。在词汇中派生词比词根词多。

六、会话训练 яриа

1. Би тараг ууна.
我 酸奶 喝
2. Алтан сав маш сайхан.
金 盒 很 美
3. Вандан Сайншанд оров.
王丹 塞音山达 去(过去时)
4. өнөөдөр ес эхлэв.
今天 九 开始
5. Их сургуульд очно.
大 学 去
6. Та кино үзнэ үү?
您 电影 看 吗
7. Та ямар овогтой вэ?
您 什么 姓 吗
8. Компьютер их үнэтэй.
电脑 太 贵
9. Миний найз лав ирнэ.

- 我的 朋友 一定 来
10. Ах та архи уугаарай.
哥 您 酒 喝请
11. Тэр хоёр нохой дагуулжээ.
他 两个 狗 领了
12. Би хятад хүн биш.
我 汉 人 不是
13. Нар гарав.
太阳 出来了
14. Сар мандав.
月亮 升了
15. Цас чимээгүй орно.
雪 悄悄地 下着
16. Хонь ямаа адуу тэмээ үхэр
绵羊 山羊 马 骆驼 牛
бол таван хошуу мал.
是 五 种 畜
17. Багш сонин уншив.
老师 新闻 念了
18. Юндэн ах сайн байна уу.
云登 哥哥 好 吗
19. Чи үнэн үгээ хэл.
你 真 话 说
20. Би нэг аяга дарс уув.
我 一 碗 色酒 喝了

汉译句

1. 我要喝酸奶。
2. 金盒非常漂亮。

3. 王丹去了塞音山达。
4. 从今天开始数九了。
5. 去了大学。
6. 您看电影吗?
7. 您姓什么?
8. 电脑非常贵。
9. 我的朋友一定来。
10. 哥哥请您喝酒。
11. 他牵来了两条狗。
12. 我不是汉族人。
13. 太阳出来了。
14. 月亮升起来了。
15. 雪静静地下着。
16. 绵羊、山羊、马、骆驼、牛是五种畜。
17. 老师读了新闻。
18. 你好,云登哥哥!
19. 你说实话。
20. 我喝了一碗红酒。

七、句子注解 тайлбар

1. 主语 + 宾语 + 谓语(加了动词现在时附加成分)
2. 主语 + 定语 + 谓语
3. 主语 + 状语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 в)
4. 状语 + 主语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 в)
5. 状语(加了名词给在格附加成分 д) + 谓语(加了动词将来时附加成分 ю)
6. 主语 + 宾语 + 谓语(加了动词将来时附加成分 иэ 再加一个瞬间语气词 үү)

7. 主语 + 定语 + 谓语(加了疑问词语气词 *вэ*)
8. 主语 + 定语 + 谓语
9. 定语(加了名词定格附加成分 *ий*) + 主语 + 状语 + 谓语(加有动词将来时附加成分 *нэ*)
10. 主语 + 宾语 + 谓语(加了动词使令附加成分 *аарай*)
11. 主语 + 宾语 + 谓语(加了副动词过去时附加成分 *жээ*)
12. 主语 + 定语 + 谓语 + 宾语
13. 主语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 *в*)
14. 主语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 *в*)
15. 主语 + 状语 + 谓语(加了动词现在时附加成分 *но*)
16. 并列主语(最后加了一个主语标志词 *бол*) + 谓语
17. 主语 + 宾语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 *в*)
18. 主语 + 谓语(用了现在时助动词 *байна* 再加了一个疑问语气词 *үү*)
19. 主语 + 定语 + 宾语加了领属附加成分 *ээ*) + 谓语
20. 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 *в*)

第二课 元音及其和谐

2 — p хичээл эгшиг зохицол

一、元音的种类 эгшиг авианы төрөл

1. 短元音和长元音 богино эгшиг, урт эгшиг

蒙古语元音分为长元音和短元音。有 а、э、и、о、у、ө、ү 七个短元音。相对应的是七个长元音,即 аа ээ ий оо уу өө үү 等。长短元音的发音区别在于它们的音长不同。蒙古语元音的长短可区别词意。例如:

ав 要	аав 父亲	үд 中午	үүд 门
цас 雪	цаас 纸	хэл 语言、舌	хээл 胎(牧)
бас 也、还	баас 粪便	бол 若、是	боол 奴隶
ул 脚掌	уул 山	зам 路	заам 衣领

2. 复合元音及其变化 хос эгшиг

在蒙古语中由两个不同的短元音组成的元音叫做复合元音。蒙古语里具有 8 个复合元音,复元音也是独立的音位。复合元音的组成方式有两种,一是短元音上加上一个半元音 й 而成,另一种是短 у 上加短元音 а 而成。这 8 个复元音是 ай әй ой үй үй лий ей уа 等。例如:

айл 家	аймаг 盟	гахай 猪	хайр 爱
хэрэгтэй 有用	уйтгар 寂寞	үйл 事业	
байдал 形式	зайрмаг 雪糕	нохой 狗	
хүйтэн 冷	нөхөртэй 有丈夫的	гуа 美丽	
хуа 黄(牧)	Дуа — сохор 都瓦苏哈尔(人名)		

二、元音的“性”与元音和谐律 ЭГШИГ ЗОХИЦОХ

1. 蒙古语元音有“性”之别,即分成阳性、阴性、中性三种,要求在同一词里出现的全部元音的“性”必须是一致的。蒙古语词的第一个元音是重元音,后跟短元音属弱元音。重元音决定同一个词后面元音的“性”。因此重元音决定同一个词里的其它元音的“性”。如果某一个词的重元音是阳性,那么同一个词后跟元音必须是阳性,阴性后面也跟阴性。中性元音后两性词都可以跟。这就是蒙古语元音和谐律的第一条内容。阳性元音有 а, о, у, я, ё, ю, ы 和 аа оо уу яа ёо юу ай ой уй яй ёй уа 等,阴性元音有 э ө ү е ю 和 ә ө ү ү э ө ю эй үй ей юй 等。

2. 元音和谐律的第二条内容是在第一条的基础上进行的。一般情况下如果某一个词的重元音是大圆唇元音 о,同一词后面跟的短元音只能是 о。如果大圆唇元音 ө,后面跟的短元音只能是 ө。如果重元音是非唇元音 а 或小圆唇元音 у,后面跟的短元音只能是 а。如果是非唇元音 э 或小圆唇元音 ү;后面跟的短元音只能是 э。这就是元音和谐律的第二条内容。例如:

маргааш 明天 малчин 牧民 аавын 父亲的
ямар 什么 хавар 春天 адуучин 牧马人
уудам 广阔 хайртай 有爱 овоглох 做姓
бороо 雨 ногоо 菜(绿草) эрдэмтэн 专家
есдэх 第九 ирэх 来 тэнгэр 天
ээжийн 母亲的 эхнэр 妻子 эмэгтэй 女的
үнэнч 诚实 өнгөрөх 过去 өндөр 高

3. 外来词或合成词不受本规则的限制。例如:

механик 机械 Сүхбаатар 苏和巴托(人名)
материал 材料 хосгүй 独一无二

三、元音和谐律表 ЭГШИГ ЗОХИЦОХ НЬ

条 类 谐 和 件 元 音 别	词的第一个 语音是 下述元音	后面元音		
		短元音	长元音	复元音
阳性,非圆唇	а,аа,ай, (я)(яа) (яй)	а(я)	аа,уу, (юу)ы	ай,уй
阳性,小圆唇	у,юүү юуүй	а(я)	аа,уу, (юу)ы	ай,уй
阳性,大圆唇	(о)ё оо ой(ёй)	о(ё)	оо(ёо) уу,ы(юу)	ой
阴性,非圆唇	э(е)ээ эй,(ээ) (ей)	э(е)	ээ,(ээ) үү,ий (юү)	эй,үй
阴性,大圆唇	ө,(е)өө (өө)	ө(е)	өө(ээ) үү,ий	эй,үй
阴性,小圆唇	ү(ю)үү үй	э(е)	ээ,үү, (юү)ий	эй,үй
中性,非圆唇	и,ий	э(е)	ээ(ээ) үү	эй,үй

四、会话训练 яриа

1. Та аавдаа ном аваарай.
您 父亲(给)书 买 (吧)

2. УУланд цас зузаан байна.
山(上) 雪 厚 有
3. Үүд нээгдэв.
门 被开
4. Айлын халагаар үхрийн
家的 附近 牛的
баас үргэлжилжээ.
粪 很多
5. Би чамд хайртай.
我 (对)你 (有)爱
6. Та зайрмаг иднэүү?
您 雪糕 吃(吗)
7. Багш гуа сайхны хичээл орсон.
老师 美 美丽 课 上(了)
8. Маргааш улам хүйтэрнэ.
明天 更 冷
9. Миний аав малчин.
我的 父亲 牧民
10. Адуучин уудам талдаа
牧马人 广阔 平地(上)
адуугаа хариулна.
马(把) 放着
11. Эрдэмтэн устөрөгчөө гарган авлаа.
专家 氢气(把) 练出 拿(了)
12. Өндөр ууланд цас оров.
高 山(上) 雪 下(了)
13. Тэр хүн ээжээрээ овоглосон юм.
那 人 母亲(用) 姓做 (的)

❁❁❁❁❁
❁ 汉译句 ❁
❁❁❁❁❁

1. 请您给父亲买书。
2. 山上有厚厚的雪。
3. 门开了。
4. 蒙古包附近有许多牛粪。
5. 我爱你。
6. 您吃雪糕么？
7. 老师上了一节精彩的课。
8. 明天要比今天冷。
9. 我的父亲是牧人。
10. 牧马人在辽阔的草原上放马。
11. 专家提炼出了氢气。
12. 高山上下了雪。
13. 那个人跟了母亲的姓。

五、句子注解 Тайлбар

1. 主语 + 宾语(加了名词给在格附加成分 д, 再加了领属附加成分 аа) + 宾语 + 谓语(加了动词第二人称使令附加成分 аарай)
2. 状语(加了名词给在格附加成分 д) + 主语 + 谓语(加了现在时动词 байна)
3. 主语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 в)
4. 状语(加了名词凭借格附加成分 аар) + 宾语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 жээ)
5. 主语 + 宾语(加了给在格附加成分 д) + 谓语
6. 主语 + 宾语 + 谓语(加了动词将来时附加成分 н, 在加了一个疑问语气词 үү)
7. 主语 + 宾语(加了一个名词定格附加成分 ы) + 宾语 + 谓

语(加了动词过去时附加成分 В)

8. 状语 + 定语 + 谓语

9. 定语(加了定格附加成分 ий) + 主语 + 谓语

10. 主语 + 状语(加了给在格附加成分 д, 再加了领属附加成分 аа) + 宾语(加了领属附加成分 аа) + 谓语(加了动词现在时附加成分 на)

11. 主语 + 宾语(加了领属附加成分 ээ) + 谓语(加了动词过去时附加成分 лаа)

12. 定语 + 状语(加了给在格附加成分 д) + 主语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 В)

13. 主语 + 宾语(加了名词凭借格附加成分 эер, 再加一个领属附加成分 ээ) + 谓语(形动词过去时附加成分后面用了一个肯定语气词 юм)

第三课 蒙古语的音节

3 — р хичээл үе

一、蒙古语音节 үгийн үе

蒙古语音节都是以元音为中心构成的,这就是蒙古语音节最大的特点。一般说蒙古语的一个音节里有一个元音。一个音节里规定有一个元音之外辅音是不规定的。但是一个音节里的元音前面只能有一个辅音,元音后面可以跟 1 — 3 个辅音。元音也可以单独成为一个音节。

例: амар — а/мар(平安) овор — о/вор(态度)
монгол — мон/гол(蒙古) хүн — хүн(人) хятад — хя/тад
(汉) үндэстэн — үн/дэс/тэн(族) жимс — жимс(水果)
давст — давст(有盐的)

从上述情况总结出以下结论,即蒙古语的一个词里有几个元音就有几个音节。但长元音和复元音都属于一个元音,所以不能分音节。

例: баатар — баа/тар(英雄) наадам — наа/дам(那达慕、游戏)
ногоо — но/гоо(菜、绿草) аймаг — ай/маг(盟)
толгой — тол/гой(头) иймээс — ий/мээс(因此)

二、音节的种类 үеийн төрөл

蒙古语音节种类是固定的,共有八种。

1. 《元音》音节: агаар — а/гаар(空气), ээмэг — ээ/мэг(耳环)
两个词的第一个音节属元音音节。

2. 《元音 + 辅音》音节: ав(要) өг(给) ол(得) уул(山)

өөр(别) айл(家)

3. 《辅音 + 元音》音节: намар — на/мар(秋天)的第一个音节。

4. 《辅音 + 元音 + 辅音》音节: нар(太阳) туйл(极) гар
(手) доор(下)

5. 《元音 + 辅音 + 辅音》音节: урс(流) эмч(医生) олз(收
益)

6. 《辅音 + 元音 + 辅音 + 辅音》音节: багш(老师) дэрс(芨芨
草)

7. 《元音 + 辅音 + 辅音 + 辅音》音节: элст(有沙) өвст(有草
的)

8. 《辅音 + 元音 + 辅音 + 辅音 + 辅音》音节: давст(有盐的)
хөрст(有皮的)

三、音节的分节法 үелэх арга

元音前面留一个辅音来划分音节。初学蒙古语者要掌握好音节构成,读写时必须遵守音节构成规律。

例: Янз/ бү/рийн/ өн/гө/нүүд/ нь/ их сай/хан

бол/хоор/ би/ тун/ дур/тай/ бай/на。(五颜六色非常好看,所以我非常喜欢。)

Тэр/ хүн/ на/дад/ нэг/ юан/ ө/гөөд/ яв/жээ。(那人给我一元就走了。)

Эд/гээр/ до/туур/ хувц/сыг/ а/ваа/чаад/ у/гаа/чих/ бо/лох/ уу?
(把这些衬衣拿去洗一下行吧?)

四、会话训练 яриа

1. Та Монголд очиж байсан уу?

- 您 蒙古国 去 过 吗
2. Та өөрөө хятад хэлтэй юу?
您 自己 汉 语(有) 吗
3. Хятад улсад дөрвөн сая монгол
汉(中国) 国(在) 四 百万 蒙古
үндэстэн байдаг.
族 有
4. Би давстай ногоо авъя.
我 盐(有) 菜 要
5. Өнөөдөр агаар сайхан байна.
今天 天气 晴朗 有
6. Элст газар дэрс ургана уу?
有沙 地方 芨芨草 长 (吗)
7. Бүгд Улаанбаатар орно.
全 乌兰巴托 去
8. Тэр машин хэнийх вэ?
那 汽车 谁(的) 吗
9. Энэ зам тун сайн.
这 路 很 好
10. Та утсаар ярьж байгаарай.
您 电话(用) 说 着(吧)

* 汉译句 *

1. 您去过蒙古国吗?
2. 您懂汉语吗?
3. 在中国生活着四百万蒙古族。
4. 我要咸菜。
5. 今天的天气是晴朗的。
6. 沙漠里长芨芨草吗?

7. 都要去乌兰巴托。
8. 那辆汽车是谁的?
9. 这条路很好。
10. 您常来电话吧。

五、句子注解 тайлбар

1. 主语 + 宾语(加了名词给在格附加成分 д) + 谓语(加了副动词并列时附加成分 ж, 再加了过去时助动词 байсан, 最后加了疑问语气词 уу)

2. 主语(加了名词反身附加成分 өө) + 定语 + 谓语(最后加了一个疑问语气词 юу)

3. 状语(加了名词给在格附加成分 д) + 定语 + 主语 + 谓语(加了形动词常态附加成分 даг)

4. 主语 + 宾语 + 谓语(加了第一人称使令动词的附加成分 н)

5. 状语 + 主语 + 谓语(加了现在时助动词 байна)

6. 状语 + 主语 + 谓语(后加疑问语气词 уу)

7. 主语 + 状语 + 谓语(后加动词将来时附加成分 но)

8. 定语 + 主语 + 谓语(加了名词定格附加成分 ий, 再加了疑问语气词 вэ)

9. 主语 + 状语 + 谓语

10. 主语 + 宾语(加了名词凭借格附加成分 аар) + 谓语(加了副动词并列时附加成分 ж, 再加第一人称时令助动词 байгаарай)

第四课 蒙古语辅音及其用法

4 — р хичээл гийгүүлэгч

蒙古语的辅音字母有 20 个, 即 б、в、г、д、ж、з、к、б、м、н、л、р、с、т、ф、х、ц、ч、ш、щ 等。从正字法角度把 20 个辅音字母可分成三大类。一是带元音的七个辅音字母 м、н、г、л、б、в、р; 二是不带元音的九个辅音字母 ц、с、т、х、д、ч、ж、ш、э; 三是外来词专用的四个辅音字母 п、к、ф、щ。

一、带元音的七个辅音字母的用法 ЭГШИГТ ДОЛОО

所谓带元音就是说它出现在词里时其前或后面必须带一个元音字母。这种带元音的七个复音字母有 м、н、г、л、б、в、р 等。为了好背通常记为《монгол баавар》两个词。

例: монгол 蒙古 аргал 牛粪 алагдав 被杀
малчин 牧民 аврал 保佑

二、不带元音九个辅音字母的用法 заримдаг ес

所谓不带元音就是说这九个辅音字母出现在词里时有时带元音、有时不带元音。这九个字为 ц、с、т、х、д、ч、ш、з 等。为了好背颂常记为《цаст хөдөө очиж ши үз》五个词。它的正字规律如下。

1. 七个带元音辅音字母后边不加元音字母连接九个不带元音辅音字母。

例: улс 国家 болд 钢 эмч 医生 анх 第一次
олз 收益 харш 殿 арц 柏 имж 袋鼠 гэмт 损
坏

2. 九个不定带元音辅音字母后面再写该辅音字母时第一个辅音字母的前或后必须写元音。

例: буцаж 回(来) ачит 有恩(的) эцэс 最后
хятад 汉

3. 但 хс 两个辅音后面写 тч 两个辅音时可以不带元音。

例: усч 水手 түүхч 历史学家 давст 有盐(的)
цаст 有雪(的)

三、外来词四个辅音字母的用法 зээлээ үгийн гийгүүлэгч

蒙古语辅音字母中外来词辅音字母有四个,既 п、к、ф、ш。其中 п 可以出现在蒙古语词头以外,其它三个辅音字母只用于写外来词。

例: пагдых 变矮(蒙语词)

пад 什么也不是(蒙语词)

физик 物理(外来词)

кино 电影(外来词)

кофе 咖啡(外来词)

щит 电板(外来词)

四、辅音字母 Б 的用法 <б>болон<в>

一般情况下词头用 б 字,词中和词尾用 в 字,如果 б 字出现在词中或词尾,它前面出现 н、м、в、л 的某一个字母。

例: баяр 喜 багш 老师 самбар 黑板 салбар 系、分支

холбоо 联系

авбал 要的话 ханавал 满足的话

五、符号字母 ъ 与 ь 的用法 хатуу зөөлний

ТЭМДЭГ

蒙古语 35 个字母中有两个字母只表示符号,没有读音。即硬音符号 ъ 和软音符号 ь 两个。硬音符号只有分隔作用,而软音符号有分隔作用也有标示前一个辅音已软化的作用。

1. 由辅音结尾的动词词干上加使令附加成分 я/ё 时其中间写一个硬音符号,如结尾辅音是软辅音则加软音符号。

例: харья 回去 явья 走 олъя 得 холъя 搅拌 гарья 出去

2. 在一个词中同一个辅音的软硬程度可以区别词意。因此,用软音符号表示辅音的软化。

例: хар 黑 — харь 回去 тав 五 — тавь 五十
ам 口 — амь 命 хана 满足 — хань 密友

六、关于辅音字母 н 的用法 [н] үсгийн

хэрэгцээ

在新蒙文中辅音字母 н 可表示不同的两个音,即前舌辅音 [н] 和后舌辅音 [ŋ]。н 字如果写在元音字母后面就把它读成 [ŋ], 如果写在元音字母前面或软音符号前面读成 [н]

例:

读 [н] 音:

нар 太阳 нэр 名 анах 粘和 энэ 这 хонь 绵羊
тань 认 тиань ань мэнь 天安门

读 [ŋ] 音:

ан 猎 сан 库、馆 заншил 风俗 монгол 蒙古

七、会话练习 яриа

蒙古语句

1. Би аргал түүжээ.
我 牛粪 捡(了)
2. Та монгол улсын иргэн үү?
您 蒙古 国的 公民 吗
3. Тэр хүн муу хүнд алагдав.
那 人 坏 人(被) 被杀了
4. Бид бол малчин хүмүүс.
我们 是 牧民 人们
5. Би танаас аврал эрж байна.
我 从您 保佑 找 着呢
6. 《Болд хэрхэн хатагдсан нь》 гэдэг номыг
钢 怎样 炼成的 书(把)
хэн зохиосон бэ?
谁 作的
7. Эмч та сайн байна уу?
医生 您 好 着 吗
8. Би түүхч биш физикч хүн.
我 历史学家 不是 物理学家 人
9. Та кино үзэх дуртай юу?
您 电影 看 爱 吗
10. Би кофе уух дургүй.
我 咖啡 喝 不爱

※※※※※※※※※※
※ 汉译句 ※
※※※※※※※※※※

1. 我拣了牛粪。
2. 您是蒙古国的公民吗?
3. 那个人被坏人杀了。
4. 我们是牧民。
5. 请您保佑我吧。
6. 《钢铁是怎样炼成的》这本书是谁写的?
7. 医生您好吗?
8. 我不是历史学家,而是物理学家。
9. 您爱看电影吗?
10. 我不爱喝咖啡。

八、句子注解 тайлбар

1. 主语 + 宾语 + 谓语(加了动词过去时附加成分 жээ)
2. 主语 + 定语(加了名词定格附加成分 ын) + 谓语(有语气词 үү)
3. 主语 + 定语 + 宾语(加了名词给在格附加成分 д) + 谓语(加了动词过去时附加成分 в)
4. 主语(带由标志语 бол) + 定语 + 谓语(加了名词复数附加成分 с)
5. 主语 + 宾语(加了名词从比格附加成分 аас) + 宾语 + 谓语(加了副动词并列时附加成分 ж, 再加了现在时助动词 байна)
6. 宾语(加了名词宾格附加成分 ы г) + 主语 + 谓语(加了形动词附加成分 сан, 再加了疑问语气词 6ө)
7. 主语 + 谓语(加了现在时助动词, 再加了疑问语气词 үү)
8. 主语 + 谓语(加了否定语气词 биш) 主语 + 谓语
9. 主语 + 宾语 + 谓语(加了疑问语气词 юу)
10. 主语 + 宾语 + 谓语

第五课 蒙古语词的构成与词类

5 — Р хичээл үгс

一、蒙古语词的构成 бүтээвэр

蒙古语词是一般由一个或几个词素构成。词素也可以分为词根和附加成分两大类。词根和附加成分都属于词素。能够表达意义的词段叫做词素。如 малчин(牧民)一词的词根是 мал,附加成分是 чин。词根 мал有着独立的词汇意义“牲畜”,附加成分 чин虽然没有独立的词汇意义,但是加在 мал 后面时新派生的 малчин就有了新的词汇意义放牧过日子的专业人(牧民)。蒙古语词汇的多数词都属于新派生的多词素词。所以从构词方法的角度说蒙古语是粘着语。

在一个词根上可以加一个附加成分,也可以连续加几个附加成分。如 үйлдвэрлэгч(生产者)一词就是多词素构成的派生词。它的词根是 үйл(行为)后面所加的词素由 д,вэр,л,гч 四个附加成分。这四个附加成分可以各自派生一个词,即 үйлд(做、干)、үйлдвэр(工厂)үйлдвэрлэл(生产)、үйлдвэрлэгч(生产者)等。这四个新派生词都叫词干。因为它后面都可以继续加上新的附加成分。如果不能再加附加成分时这个词不属于词干。因为已加了结尾附加成分。如 үйлдвэрлэгч 后面还可以再加 д(名词复数附加成分)、ийн(名词定格附加成分)、оо(名词反身领属附加成分)等三个词素;但 оо 后面再不能加任何附加成分。因为它属于结尾附加成分,有了这种结尾附加成分的词不属于词干。

蒙古语中常用的附加成分大约有四百多。这些附加成分可分为两种,即派生词附加成分和变词附加成分两大类。

表示语法意义的变词附加成分有变静词时用的变格附加成

分、复数附加成分、领属附加成分,变动词时用的陈述时间附加成分、祈使附加成分、形动词附加成分、副动词附加成分、动词态附加成分、动词体附加成分等。例如:

ах + ын(定格附加成分) = ахын 哥哥的
ах + нар(复数附加成分) = ах нар 哥哥们
ах + аа(领属附加成分) = ахаа 把你哥哥
хал + в(动词过去时附加成分) = халэв 说了
хал + е(第一人称使令附加成分) = халье 我要说
хал + сэн(形动词附加成分) = хэлсэн 说过了
хал + бэл(副动词附加成分) = хэлбэл 如果说的话
хал + гд(动词态附加成分) = хэлэгд 被说
хал + чих(动词体附加成分) = хэлчих 说了把

二、蒙古语词类 үгсийн аймаг

蒙古语词类可分成三大种类十小类,即静词、动词、不变词等三大种类。前二大种类细分为属静词类的名词、形容词、数词、代词等四小类。属不变词类的副词、后置词、语气词、连接词、感情词等五小类。例如:

名词: ширээ 桌子 бороо 雨 боол 奴隶
形容词: хатуу 硬 сайн 好 урт 长 хурдан 快
数词: гурав 三 гурвуул 三个(人) гуравдугаар 第三
代词: би 我 хэд 几个 яв 怎么了 ямар 什么样 хаа 在哪
动词: ол 得 ид 吃 яв 走 идүүл 让吃 явсаар 走着呢
яваг 走他的 бороолов 下雨了 олбол 如果得了
олмоор 差不了得了
副词: энд 这儿 тэнд 哪儿 өнө 现在 тун 很 хойшид 以后
хуу 剥 хага 破
后置词: хонь шиг 像羊 уул уруу(руу) 向上

ширээн дээр 桌上 найзын тухай 关于朋友

语气词: Та л хэлсэн шүү дээ. 就是您说的呀

Битгий л яв даа. 千万不要走了

Энэ юу вэ? 这是什么? За юу? 行吗?

连接词: ах болон эгч 哥哥和姐姐 гэтэл 但是

ялангуяа 更是

感情词: ёо — ёх 吆 — 吆 ламаа 哑 — 哑(天啊) пөх 哧

бурхан 天啊 охай 好

三、会话训练 яриа

※※※※※※※※※※ 蒙古语句 ※※※※※※※※※※

1. Энэ бол мал.
这 是 牲畜
2. Энэ бол малчин
这 是 牧民
3. Энэ бол малчдын гэр
这 是 牧民们的 家
4. Энэ бол малжих орон
这 是 放牧 区
5. Би хонь малладаг
我 绵羊 放牧
6. Танай үйл ажиллагаа ээв байна
您的 行 为(所作所为)对 有

7. Та юу үйлдэж байгаа вэ?
您 什么 创造 有 吗
8. Энэ бол миний үйлдвэр юм
这 是 我的 工厂 (肯定语气词)
9. Тэр хүн гутал үйлдвэрлэдэг
那(个)人 靴子 生产
10. Та нар миний хэлснийг сонссон
你 们 我的 说的(把) 听见了
уу?
吗
11. Би түүнтэй нэг биш удаа уулзав
我 他(和) — 不是 次 见过
12. Танай руу явж байсан хэн бэ?
您家 (向) 走 着的 谁 吗
13. Ёо — ёо ямар хүнд юм бэ?
哟 — 哟 什么 重 东西 呀
14. Та түүнтэй яасан бэ?
您 和他 怎么 了
15. Энд сайн хүн бий бөгөөд муу
这 好 人 有 还有 坏
хүн бас бий шүү дээ.
人 还 有 (语气词)

* 汉译句 *

1. 这是牲畜。
2. 这是牧民。
3. 这是牧民的家。
4. 这是牧区。
5. 我是放羊的。

6. 您的所作所为是对的。
7. 您在创造什么？
8. 这是我的工厂。
9. 哪个人是生产靴子的。
10. 你们听到我说的了吗？
11. 我和他多次见过面。
12. 往您家走的是谁？
13. 哟——哟，多么重的东西呀？
14. 您和他怎么了？
15. 这里有好人，而且还有坏人。

四、句子注解 тайлбар

1. 主语(代词 + 主语表示词 бол) + 谓语(名词)
2. 主语(代词 + 主语表示词 бол) + 谓语(名词)
3. 主语(代词 + 表示词 бол) + 定语(名词复数附加成分 + 属格) + 谓语(名词)
4. 主语(代词表示词 бол) + 定语(形动词将来时附加成分)谓语(名词)
5. 主语(代词 + 主格) + 宾语(名词 + 宾格省略式) + 谓语(动词词根 + 形动词常态附加成分)
6. 定语(代词 + 定格) + 主语(名词 + 名词) + 谓语(名词 + 现在时助动词)
7. 主语(代词) + 宾语(代词) + 谓语(并列时副动词 + 持续时助动词 + 疑问语气词)
8. 主语(代词标示 бол) + 定语(代词 + 定格) + 谓语(名词 + 肯定语气词)
9. 主语(代词 + 名词) + 宾语(名词 + 宾格省略式) + 谓语(动词词根 + 形动词常态附加成分)

10. 主语(代词 + 复数附加成分) + 定语(代词 + 定格 + 过去时形动词 + 疑问语气词)

11. 主语(代词) + 宾语(代词 + 和同格) + 状语(数词 + 否定语气词 + 名词) + 谓语(动词 + 过去时附加成分)

12. 状语(代词 + 后置词) + 主语(并列时副动词 + 过去时形动词) + 谓语(代词 + 疑问语气词)

13. (感情词) + 定语(代词) + 定语(形动词) + 谓语(名词 + 疑问语气词)

14. 主语(代词) + 宾语(代词 + 和同格) + 谓语(过去时形动词 + 疑问语气词)

15. 状语(代词) + 定语(形容词) + 主语(名词) + 谓语(助动词) + 连接词 + 定语(形容词) + 主语(名词) + 谓语(反复语气词 + 助动词)

第六课 蒙古语名词的格

6 —р хичээл нэр үгийн тийн ялгал

一、什么叫格 тийн ялгал

蒙古语的名词有完整的格变化。因为名词在句子和词组里出现时总是处于某一种格的形式。在蒙古语中一般都是用附加成分来表示名词的格。

那么什么叫格呢？表示名词与句子里的其他词之间的各种语法关系的语法形式叫做格。格附加成分主要用在名词后面，以用来当名词使用的代词、数词、形容词、形动词等其他类词后面也可使用。

例如，аав(名词根)爸爸 + д(给在格附加成分) = аавд 给爸爸
ээж(名词根)妈妈 + ээр(凭借格附加成分) = ээжээр 让妈妈
ах(名词根)哥哥 + ын(定格附加成分) = ахын 哥哥的
чи(代词根)你 + ний(定格附加成分) = чиний 你的
тан(代词根)您 + ыг(宾格附加成分) = таныг 把您
тан(代词根)您 + аас(从比格附加成分) = танаас 从您那
гурав(数词根)三 + аас(从比格附加成分) = гурваас 从三
нэг(数字根)一 + ийг(宾格附加成分) = нэгийг 把一
улаан(形容词根)红 + ы(定格附加成分) = улааны 红的
хар(形容词根)黑 + аар(凭借格附加成分) = хараар 用黑
шар(形容词根)黄 + аас(从比格附加成分) = шараас 从黄，比

黄

идэх(形动词根)吃 + ээр(凭借格附加成分) = идэхээр 以吃

ирдэг(形动词根)该来的人 + ээс(从比格附加成分) = ирдэгээс

从该来的人，比该来的人

яваа(形动词根)走着 + д(给在格附加成分) = яваад 给走着的

二、格的种类 тийн ялгалын орон

一般说蒙古语名词有七种格的变化,这就是说某一个名词在词组或句子里与其它词发生七种不同的语法关系,把这七种语法关系都可以用变格来表示。名词根 ах(哥哥)后面加七种变格附加成分用在句子里如下:

1. 主格 ах хэлэв 哥哥说了
2. 定格 ахын морь 哥哥的马
3. 给在格 ахад өгөв 给了哥哥
4. 宾格 ахыг дуудав 叫了哥哥
5. 凭借格 ахаар уншуул 让哥哥念
6. 从比格 ахаас асуу 向哥哥问
7. 和同格 ах тай яв 和哥哥走

三、名词变格用法表 тийн ялгалын хүснэг

格 名	附加成分	使用规则	语法意义	例
主格 нарлах орон		词根后面零形式成分	主格式名词可无任何附加成分的情况下担当句子的主语	ах ирэв
定格 харьялах орон	—ын —ийн —ы —ий —н	ийн—阴性词和尾字为 ж 时使用 чшвь 的阳性词后加 ын—其它阳性词后加 ий—尾字为 н 的阴性词后面加 ы—尾字为 н 的阳性词后加 н—尾字为复元音和长元音 нй 的词后面加	定格是表示名词与名词之间的所属关系的语法形式。有时也可以省略附加成分,但意义不变。	ахын морь ээжийн малтай хүний юм нарны гэрэл нохойн цар зочид буудал

<p>给在格 өгөх орших орон</p>	<p>—т —д</p>	<p>т—尾字为 в г р с 的词后面使用 д—其它词后使用</p>	<p>给在格是表示行为发生或趋向的处所和时间的形式。有时也可以省略附加成分,可意义不变</p>	<p>гэрт ор авд өг хот оров</p>
<p>宾格 заах орон</p>	<p>—ыг —ийг —г</p>	<p>ийг—加在全部阴性词和尾字为 ж、ч、ш、и、ь 的阳性词后 ыг—加在其它阳性词后面 г—尾字为长元音复元音, н 字后使用</p>	<p>宾格是表示行为直接客体,一般加在直接宾语后面。有时也可以省略附加成分,但语法意义不变。</p>	<p>ажыг дуул эгчийг хал дуут дуул цай уу(省略)</p>
<p>凭借格 үйлдэх орон</p>	<p>—аар —ээр —оор —өөр</p>	<p>аар—加在开头音节元音为 а、у 的阳性词后面 ээр—开头音节元音为 э、ү 的阴性词后面使用 оор—开头音节元音为 о 的阳性词后面使用 өөр—开头元音为 ө 的阴性词后使用</p>	<p>凭借格表示完成某行为所凭借的事物。一般加在间接宾语后面。</p>	<p>ажаар уншуул эгчээр яриул олноор үзүүл өөрөөр нь халүүл</p>
<p>从比格 гарах орон</p>	<p>—аас —ээс —оос —өөс</p>	<p>аас—加在开头音节元音为 а、у 的阳性词后面 ээс—开头元音为 э、ү 的阴性词后使用 оос—加在开头音节元音为 о 的阳性词后使用 өөс—开头元音为 ө 的阴性词后使用</p>	<p>从比格是表示动作行为发出的地点和时间的形式。</p>	<p>ажвас ойлоо эгчээс гүй Олноос ав өөрөөсөө асуу</p>
<p>和同格 хамтрах орон</p>	<p>—тай —тэй —той</p>	<p>тай—开头元音为 а、у 的阳性词后使用 тэй—开头音节元音为 а、ө 的阴性词后使用 той—开头元音为 о 的阳性词后使用</p>	<p>和同格是表示动作行为的共同参与者的形式。</p>	<p>ажтай яв ээжтэй ир нохойтой нвад</p>

四、会话练习 яриа

蒙古语句

1. Би ахын өрөөнд
我(主格) 哥哥(定格) 房间(给在格)
оров.
进(动词过去时)
2. Би эгчийн номыг
我(主格) 姐姐(定格) 书(宾格)
уншив.
念(动词过去时)
3. Модны салаанд шувуу
树(定格) 枝(给在格) 鸟(主格)
суужээ.
坐(动词过去时)
4. Та нохойн царыг
您(主格) 狗(定格) 盆(宾格)
аваад ир.
拿(副动词提前时) 来(动词)
5. Та гэрт хариад
您(主格) 家(给在格) 回(副动词提前时)
ахыг дууд.
哥哥(宾格) 叫
6. Ахаар энэ дууг
哥哥(凭借格) 这 歌(宾格)
дуулуул.
唱(动词变动态)

7. Чи эгчээс миний
 你(主格) 姐姐(从比格) 我(定格)
 номыг аваад ир.
 书(宾格) 要(副动词提前时) 来
8. Би ахтай явна.
 我(主格) 哥哥(和同格) 去(动词现在时)
9. Би эгчтэй хэдэн
 我(主格) 姐姐(和同格) 几个
 ут ярья.
 话(宾格省略时) 说(动词第一人称便领式)
10. Ах надтай аргал
 哥哥(主格) 我(和同格) 牛粪(宾格省略式)
 түүв.
 捡(动词过去时)
11. Та энэ учрыг
 您(主格) 这 事(宾格)
 миний бичээчтэй ярь.
 我(定格) 秘书(和同格) 说
12. Та түүнээс авсан
 您(主格) 那人(从比格) 要(形动词过去时)
 юмаа түүнд
 东西(宾格省略式 + 反身领属附加成分) 那人(给在格)
 л өг.
 强化语气词 给(动词命令式)
13. Аав зочид буудалд
 爸爸(主格) 客(定格省略) 店(给在格)
 буув.
 下(动词过去时)
14. Миний дүү аргал

我(定格) 弟弟(主格) 牛粪(宾格省略式)

түүв.

捡(动词过去时)

15. Ах Улаанбаатар

哥哥(主格) 乌兰巴托(给在格省略式)

оров.

进(动词过去时)

1. 我进了哥哥的房间。
2. 我读了姐姐的书。
3. 树枝上落了个小鸟。
4. 您把狗盆拿来。
5. 您回家叫哥哥来。
6. 让哥哥唱这首歌。
7. 你跟姐姐要回我的书。
8. 我和哥哥走。
9. 我跟姐姐说几句话。
10. 哥哥和我捡了牛粪。
11. 这件事您和我秘书谈。
12. 您跟他要的东西只能给他。
13. 我父亲住进了旅店。
14. 我弟弟捡牛粪。
15. 我哥去了乌兰巴托。

五、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 定语 + 状语 + 谓语
2. 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语

3. 定语 + 状语 + 主语 + 谓语
4. 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语
5. 主语 + 状语 + 谓语 + 宾语 + 谓语
6. 宾语 + 宾语 + 谓语
7. 主语 + 宾语 + 定语 + 宾语 + 谓语
8. 主语 + 宾语 + 谓语
9. 主语 + 宾语 + 定语 + 宾语 + 谓语
10. 主语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
11. 主语 + 宾语 + 定语 + 宾语 + 谓语
12. 主语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
13. 主语 + 宾语 + 谓语
14. 定语 + 主语 + 宾语 + 谓语
15. 主语 + 状语 + 谓语

第七课 蒙古语名词的数

7 —р хичээл нэр үгийн тийн тоо

一、什么叫数 тоо

蒙古语的名词一般有单数和复数两种形式。就是说名词所指的人或事物要么单独存在,要么两个以上复数存在。指单独存在的人或事物的名词是单数形式出现。指两个以上的人或事物的名词则是复数形式出现。那么什么叫数呢?就是说表示名词所指的人或事物是单独的或复数的语法形式叫名词的数,蒙古语叫 нэр үгийн тоо。

在蒙古语中名词的单数形式一般是用名词的词根或词干来表示。复数形式主要是单数形式的名词上再加一个附加成分来表示。例:

малчин(单一牧民) малчид(两个以上牧民)

хонь(单一绵羊) хонид(两个以上绵羊)

ном(单一书) номууд(两个以上书)

ширээ(单一桌子) ширээнүүд(两个以上桌子)

蒙古语句词的复数也可以词组合形式来表达。经常用的词组合方法有:

1. 名词前面加一个能表示复数的定语来表示:

олон(多) + хүн(人)

арваад(十多个) + хонь(绵羊)

эл(各) + үндэстэн(民族)

2. 名词之后加个能表示复数的后置词表示:

хүн(人) + бүхэн(各/全部)

айл(户) + болгон(各)

үндэстэн (民族) + бүр (每个)

3. 重复名词形式表示复数:

гэр гэрийн үүдэн дээр (每家每户的门上)

уул уулын орой дээр (每个山头上)

анги ангидаа харь (各回各自的班)

二、名词复数附加成分及用法 ОЛОН ТООНЫ ДАГАВАР

名词如果需要复数形式出现时必须要有复数变化,即它后面必须加一个复数附加成分来表示。不但名词有这种变化,而且当作名词使用的代词、形容词、形动词也可以有这种变化。

例:

сурагч (学生) сурагчид (学生们)

ширээ (桌子) ширээнүүд (很多桌子)

од (星星) одууд/одод (很多星星)

Би (我) бид (我们)

та (您) та нар (你们)

мэргэн (聪明) мэргэд (聪明的人们)

сайн (好) сайд (好们/臣子们)

явсан (走了) явагсад (已走的人们)

ирдэг (该来) ирэгсэд (子来的人们)

蒙古语常用的复数附加成分有六个:

1. —нар, 指人称的名词之后分开写。例:

ах нар(哥哥们)、эгч нар(姐姐们)、дүү нар(弟弟们)

багш нар(老师们)、дарга нар(首长们)、найз нар(朋友们)

2. —чууд(чүүд)、чуул(чүүл): 按着元音和谐律连写在人称名词后面。例:

монголчууд (蒙古人们)、солонгосчууд (朝鲜人们)、

愿意

10. Тэд нар дээдсээ
他 (复数) 祖先(复数 + 反身领属)

тахив.

祭(过去时)

11. Та нар сайн байна уу?
您 (复数) 好 有 吗

12. Би өрөөнүүдээ цэвэрлэв.
我 把房间(复数 + 反身领属) 打扫了(过去时)

※※※※※※※※※※
※ 汉译句 ※
※※※※※※※※※※

1. 牧民正在看那达慕(大会)。
2. 人们聚集在赛马终点处。
3. 在那达慕场地马嘶人唱。
4. 各民族人民来自不同的地区。
5. 学生们搬了桌子。
6. 我们给大家请安。
7. 该来的来了,该走的走了。
8. 去北京的蒙古游客登机了。
9. 我们的姑娘们爱唱歌。
10. 他们祭了祖先。
11. 你们好吗?
12. 我打扫了房间。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 宾语 + 谓语
2. 主语 + 状语 + 谓语
3. 定语 + 状语 + 主语 + 谓语 + 主语 + 谓语(复句)

4. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
5. 主语 + 宾语 + 谓语
6. 主语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
7. 主语 + 谓语 + 主语 + 谓语(复句)
8. 定语 + 主语 + 宾语 + 谓语
9. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
10. 主语 + 宾语 + 谓语
11. 主语 + 谓语
12. 主语 + 宾语 + 谓语

第八课 蒙古语名词的领属变化

8 —р хичээл хамаатуулах ёс

一、什么叫领属 хамаатуулах ёс

物主领属法是蒙古语名词变化的一种,它在蒙古语里表示某一个人或事物所属关系的一种语法形式。就是说名词中常用的一种物主关系的语法形式叫领属法。蒙古语叫 хамаатуулах ёс。如 морь минь 的 морь 可译成“马”,минь 译成“我的”,如同这匹“马”前面加代词“我的”两个词。“我的马”应该译成 миний морь,这是主定关系的一个词组。但 морь минь 则变成带有领属附加成分的一个单词。

蒙古语领属变化有专用领属附加成分,主要是名词之后相加,也可以当名词用的其他静词或形动词后面相加。其中有人称领属附加成分 минь、маань、чинь、тань、нь 和反身领属附加成分 аа、ээ、оо、өө 九个。例如:

морь минь 我的马 ах минь 我的哥哥
эгч чинь 你的姐姐 аав нь 他的爸爸
найзаа 把自己的朋友 нэрээ 把自己的名字
тэр нь 他的那个 хурдан нь 快的那个
мэдэхээ 把知道的 олсноо 把所得的
хоёр маань 我(们)的两个

二、领属种类及附加成分的用法 хамаатуулах дагавар

(一) 人称领属 биэ ялган хамаатуулах

名词所表示的人或事物的拥有者之后使用人称领属附加成

分。第一人称的附加成分 *минь*、*маань* (复数或尊称)、第二人称附加成分 *чинь*、*тань* (复数或尊称)、第三人称附加成分 *нь*。这三种五个附加成分与前面的名词分开写。人称附加成分都可连在变格名词之后。

* * * * *
* **蒙古语句** *
* * * * *

1. *Ах минь намайг хүргэж иржээ.*
哥哥 我的(领属) 我(定格) 送 来(过去时)
2. *Эгч чинь чамд хайргай юу?*
姐姐 你的(领属) 你(给在格) 爱(有) 吗
3. *Аав нь түүнд нэг ном өгчээ.*
爸爸 他的(领属) 他(给在格) 一个
书 给了(过去时)
4. *Нутаг маань үнэхээр гоё байна.*
故乡 我们的(领属) 真的 美丽
有(现在时)
5. *Ноён танай бие тань тунгалаг уу?*
老爷 您(定格) 身体 您的(领属)
硬朗 吧
6. *Би ачыг тань лав хариулна.*
我 恩赐(宾格) 您的(领属) 肯定
回报(将来时)
7. *Аавын минь сургаал ээжийн захиа үнэхээр ээв байна*
爸爸(定格) 我的(领属) 教导 妈妈(定格)

我的(领属) 嘱咐 真的 对有(过去时)

8. Би аавд чинь юу
爸爸(给在格) 你的(领属) 我 什么
хэлэх вэ?
说(将来时) 呀

(二)反身领属 ерөнхийлөн хамаатуулах

名词所表示的人或事物与其它主人发生物主关系时该名词后面加反身领属附加成分。反身领属没有人称之分。附加成分有 аа、ээ、оо、өө 四个。这些附加成分遵循元音和谐律出现在名词之后。反身令属是一般用在格变名词之后。语法意义相当于汉语“自己的”。

※ 蒙古语句 ※

9. Би шалгалгаа тушаажээ.
我 考试卷(宾格省略式 + 反身领属) 交(过去时)
10. Та номоо өгөөч.
您 书(宾格省略式 + 反身令属) 给(祈使式)
11. Бат эгчээ тосчээ.
巴图 姐姐(宾格省略式 + 反身领属) 接(过去时)
12. Тэр хүн гэртээ оржээ.
那 人 屋(给在格 + 反身领属) 进(过去时)
13. Би ахынхаа морийг
我 哥哥(定格 + 反身领属) 马(宾格)
унав.
骑(过去时)
14. Баатар сэлмээрээ дайсны
巴特尔 马刀(凭借格 + 反身领属) 敌人(定格)
толгойг тас цавчив.
头(宾格) 断 砍下(过去时)

15. Би дүүтэйгээ ирэв.
我 弟弟(和同格 + 反身领属) 来(过去时)
16. Тэр багшаасаа асуув.
他 老师(从比格 + 反身领属) 问了

※※※※※※※※※※
汉译句
※※※※※※※※※※

1. 是我哥哥把我送来的。
2. 你姐姐爱你吗?
3. 他爸爸给了他一本书。
4. 我的故乡真美。
5. 先生您的身体好吗?
6. 我肯定回报您的恩赐。
7. 爸爸的教导妈妈的嘱咐真没错。
8. 我对你爸爸该说什么呀?
9. 我交了考试卷。
10. 请把您的书给我。
11. 巴图接了他姐姐。
12. 那个人进了自己的屋。
13. 我骑了我爸爸的马。
14. 巴特尔用马刀砍下了敌人的头。
15. 我跟弟弟走。
16. 他问了他老师。

三、蒙古语句型 Өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 宾语 + 谓语
2. 主语 + 宾语 + 谓语
3. 主语 + 宾语 + 定语 + 宾语 + 谓语
4. 主语 + 定语 + 谓语

5. 定语 + 主语 + 谓语
6. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语
7. 主语 + 宾语 + 谓语
8. 主语 + 宾语 + 谓语
9. 主语 + 宾语 + 谓语
10. 定语 + 主语 + 宾语 + 谓语
11. 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语
12. 主语 + 宾语 + 定语 + 宾语 + 状语 + 谓语
13. 主语 + 宾语 + 谓语
14. 主语 + 宾语 + 谓语

第九课 蒙古语动词时的变化

9 —р хичээл ҮЙЛ ҮГИЙН ЦАГ

一、什么叫动词时态 цагийг заах хэлбэр

蒙古语动词有完整的时态变化。主要是在动词根或动词词干上连接附加成分表示动作完成的时间。动词一般用陈述式或形动词来陈述时间,如动词词根 яв(走)之后连接过去时附加成分 жээ 就变成 явжээ(走了),动词词干 мэдүүл(报)加一个未来时附加成分 нэ 就成 мэдүүлнэ(要报)。

什么叫动词时态?就是说动词词根或动词词干上加接表示时间的语法附加成分以表明该动词所表示的运动或动作的完成时间的语法形式叫做动词时态。蒙古语叫 цагийг заах хэлбэр。动词时态主要用陈述式表示,也可以用形动词表示。如 иднэ(要吃)是陈述式表示未来式的,идэх(要吃)则是形动词表示未来时。

二、时态种类 цагийн төрөл

用陈述式主要表明不同三个时间,即过去时、现在时、未来时。带有陈述式附加成分的陈述式动词在句子里都能成为完整谓语。

1. 过去时

在动词词根或动词词干连接以下几个陈述式附加成分以表示动词的过去时。如该附加成分带有元音字母,连接时必须遵循元音和谐律。

(1)过去完成时 — в: үзэв(看了) өгөв(给了) ирэв(来了)

(2)过去进行时 — жээ, чээ: үзжээ(看了) өгчээ(给了)

иржээ(来了)

(3)现在完成时 — лаа、лээ、лоо、лөө: үзлээ(看了)
өглөө(给了) ирлээ(来了)

表示过去时形动附加成分有:

(1)过去完成时 — сан、сэн、сон、сөн: явсан(走了)
ирсэн(来了) очсон(去了)

(2)过去未完成时 — аа、ээ、оо、өө: яваа(走着)
ирээ(来着) очоо(去着)

2. 现在时

在动词词根或动词词干上连接以下几个陈述式附加成分表示动词的现在时。如该附加成分带有元音字母,连接时必须遵循元音和谐律。

(1)на—нэ—но—нө: кино(电影) үзнэ(正看着)
бороо(雨) орно(正下着)
дээл(袍) өмсөнө(正穿着)

(2)带有并列时副动词附加成分 ж 或 ч 的动词词干上再加带有现在时附加成分的助动词。例如:

үзэж байна(正在看着) орж байна(正在下着)
өмсч байна(正在穿着)

能表示现在时形动附加成分有:

(1)一次体现在时 — гч: зогсогч(站着的)
сөхрөгч(跪着的)

(2)多次体现在时 — даг、дэг、дог、дөг: зогсдог(站着的)
сөхөрдөг(跪着的)

3. 未来时

在动词词根或动词词干连接以下几个陈述式附加成分以表示动词的未来时。如果该附加成分带有元音字母,连接时必须遵循元音和谐律。例如:

на、нэ、но、нө: маргааш(明天) явна(要走)
дараагаар(以后) ирнэ

ирэх жил(来年) орно(要上)

注:现在时和未来时都有同样的附加成分 на、нэ、но、нө 四个。但从蒙古语句中的状语可辨别时间的不同。

表示未来时形动词附加成分有:

将来时 — Би явахгүй。(我不走) Тэр ирэх магад。(他可能来)
Бороо орох биз。(很可能下雨)

注:将来时形动词附加成分 х 是未完整式,所以不能直接当完整谓语,它后面必须加接一个助词。

三、会话训练 яриа

蒙古语句

1. Би хуралд оролцов.
我 会议(给在格) 参加(过去时)
2. Би өнөөдөр найзтайгаа
我 今天 朋友(和同格 + 反身领属)
кино үзэв.
电影 看(过去时)
3. Миний дүү зуун хувь олжээ.
我(定格) 弟弟 百 分 得(过去时)
4. Би заххаас ногоо авжээ.
我 市场(从比格) 菜 要(过去时)
5. Би түүнд хаягаа
我 他(给在格) 地址(反身领属)
өгчээ.
给(过去时)
6. Та ёстой гоё уншлаа.
您 真的 好 读(过去时)

7. Би Улаанбаатараас ирлээ.
我 乌兰巴托(从比格) 来(过去时)
8. Ах минь хөдөө явсан.
哥哥 (人称领属) 牧区 走(过去时)
9. Тэр хонинд яваа.
他 绵羊(给在格) 走(过去时)
10. Миний эгч найзындаа
我(定格) 姐姐 朋友(定格、给在格、反身领属)
очлоо.
去(过去时)
11. Тэр ном уншина.
他 书 读(现在时)
12. Улаан туг салхинд намирна.
红 旗 风(给在格) 飘(现在时)
13. Дүү минь кино үзэж
弟弟 (人称领属) 电影 看(并列时副动词)
байна.
有(现在时)
14. Тэнд зогсогч хүн бол миний
那面 站(现在时) 人 是 我(定格)
ах юм.
哥哥 (语气词)
15. Би өдөр бүр сургуульдаа
我 白天 (后置词) 学校(给在格 + 反身领属)
явдаг.
走(现在时)
16. Би маргааш бараа оруулна.
我 明天 货 进(未来时)
17. Миний дүү дараа жил

我(定格) 弟弟 明 年

их сургуульд орно.

大 学(给在格) 进(未来时)

18. Энэ учрыг дараагаар ярина.

这 事(宾格) 以后(凭借格) 说(未来时)

汉译句

1. 我参加了会议。
2. 我今天和朋友看了电影。
3. 我弟弟得了一百分。
4. 我从市场买了菜。
5. 我给了他地址。
6. 您读的真好。
7. 我从乌兰巴托来。
8. 我哥哥去了牧区。
9. 他去放了羊。
10. 我姐姐去他朋友家了。
11. 他正在读书。
12. 红旗正顺风飘着。
13. 我弟弟正在看电影。
14. 站在那儿的人是我哥哥。
15. 我每天去学校。
16. 我明天要进货。
17. 我弟弟明年要上大学。
18. 以后再谈这件事。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 宾语 + 谓语

2. 主语 + 状语 + 宾语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
3. 定语 + 主语 + 宾语 + 谓语 + +
4. 主语 + 状语 + 宾语 + 谓语
5. 主语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
6. 主语 + 定语 + 状语 + 谓语
7. 主语 + 状语 + 谓语
8. 主语 + 状语 + 谓语
9. 主语 + 状语 + 谓语
10. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
11. 主语 + 宾语 + 谓语
12. 主语 + 宾语 + 谓语
13. 主语 + 宾语 + 谓语
14. 定语 + 主语 + 定语 + 谓语
15. 主语 + 状语 + 状语 + 谓语
16. 主语 + 状语 + 宾语 + 谓语
17. 主语 + 状语 + 宾语 + 谓语
18. 定语 + 宾语 + 状语 + 谓语

第十课 动词祈使式变化

10 — р хичээл захирах хүсэх үйл үг

一、关于祈使式动词 захирах хүсэх хэлбэр

从第一人称角度或针对第二、三人称表示命令、希望、号召、提醒、让同等意义的动词叫做祈使式动词。祈使式蒙古语叫 захирах хүсэх хэлбэр, 如下列单词:

авъя(ав 要 + я 说话者希望完成该动作)

аваарай(ав 要 + аарай 针对第二人称命令完成该动作)

аваг(ав 要 + г 让第三人称完成该动作)

例句:

Би ном авъя.

Та ном аваарай.

Тэр ном аваг.

蒙古语的祈使式动词有三个不同人称区别, 即一、二、三人称各有附加成分。这些附加成分连接在动词词根或动词词干上能表示不同的祈使意义。此类动词也是一种完整谓语形式。例如:

Дүү чинь дуулаг, та
弟弟 (人称领属) 唱(第三人称祈使) 您

архиа уугаарай.
酒(反身领属) 喝(第二人称祈使)

Би хэмийг чинь дүүргэж
我 碗(宾格) (人称领属) 满(副动词)

өгье.

给(第一人称祈使)

汉译句为:让你弟弟唱歌,你喝你的酒,我给你斟满酒。

二、祈使式动词的种类 төрөл зүйл

1. 第一人称祈使式

在动词词根或动词词干上连接以下附加成分能够表示说话者本人(第一人称)或包括第一人称的那一部分人希望完成该动作或运动的意义。连接时必须遵循元音和谐律。

(1) я—ё—е: яв^Тя 走、ав^Тя 要、үзье 要看、оч^Тье 要去、ол^Тье 要得。

(2) сугай—сүгэй: 主要用在书面语上, алсугай 要杀、мэдсүгэй 要知道、гарсугай 要出去、хэлсүгэй 要说

有时陈述式的 на、нэ、но、нө 也可以表示此意。

2. 第二人称祈使式

在动词词根或动词词干上连接以下附加成分能表示对第二人称命令、提醒完成该动作和运动的意义。连接时必须遵循元音和谐律。

(1) аарай—ээрэй—оорой—өөрэй (命令式): гараарай 请上、ирээрэй 请来、ороорой 请进、хурдлаарай 请快 өсөөрэй 长大、үйлчлээрэй 请服务。

(2) аач—ээч—ооч—өөч (命令式): хараач 请看、эхлээч 请开始、бодооч 请想、дуудаач 请叫、үнэлээч 请开价、өгөөч 请给。

(3) гтун—гтүн (命令式: 主要用在书面语): очигтун 请去、ирэгтүн 请来、авагтун 请要、өгөгтүн 请给。

(4) уузай—үүзэй (提醒式, 同时也有对第三人称祈使之意): явуузай 别走了、унуузай 别掉了、хэлүүзэй 别说了。

(5) 所有动词词根或动词词干都可以表示对第二人称的命令式。яв 请走、явуул 请让他走、явуулчих 请让他走吧。

3. 第三人称祈使式

在动词词根或动词词干上连接以下附加成分能表示对第三人称希望、提醒、让同完成该动作或运动之语法意义。连接时必须遵循元音和谐律及其他正字法。

(1) аасай—эесэй—оосой—өөсэй (希望式): авраасай 请拯救、үзээсэй 请看见、олоосой 请得到、өгөөсэй 请赐给。

(2) тугай—түгэй (希望式): автугай 请要吧、мандтугай 万岁! болтугай 希望如此、иртүгэй 请来吧。

(3) уузай—үүзэй (提醒式): 该提醒式也可以用在第二人称。мэдэгдүүзэй 别被发现了、алагдуузай 别被杀了。

(4) г(让同式): үзэг 让他看去、яриг 让他说去、бичиг 让他写去、идэг 让他吃去、өгөг 让他给去、олог 让他得去。

三、会话训练 яриа

蒙古语句

1. Өнөөдөр би хонинд явъя.
今天 我 绵羊(给在格) 走(第一人称希望式)
2. Би танд гурван төгрөг
我 您(给在格) 三 图克(蒙元)
өгье.
给(第一人称希望式)
3. Би барааг чинь
我 货(宾格) (第二人称领属)
үзье.
看(第一人称希望式)
4. Одоо би Зайсанд гарсугай.
现在 我 寨森山(给在格) 上(第一人称希望式)
5. Та машинд гараарай.

16. Дүү чинь яваг
弟弟 (人称领属) 走(第三人称让同式)

та битгий яваач.

您 不要 走(第二人称命令式)

17. Хүү чинь хоолоо
儿子 (人称领属) 饭(反身领属)

идэг.

吃(第三人称让同式)

18. Бат очоод ахыг
巴图 去(提前式副动词) 哥哥(宾格)

чинь дуудаг.

(人称领属) 叫(第三人称让同式)

1. 今天我去放羊。
2. 我给您三个图克(蒙元)。
3. 我要看看你的货。
4. 我现在要上寨森山。
5. 请您上车吧。
6. 请您把名片给我。
7. 请您打电话。
8. 请您把电话号码给我。
9. 您快点来吧。
10. 您小心捧着。
11. 你马上就走吧。
12. 希望您哥哥来。
13. 愿上帝保佑你爸爸。
14. 希望你的牲畜繁殖硕硕。
15. 您的事情千万不要被发现。

16. 让你弟弟走,您别走。
17. 让你儿子吃饭。
18. 让巴图去叫你的哥哥。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 状语 + 主语 + 宾语 + 谓语
2. 主语 + 宾语 + 定语 + 宾语 + 谓语
3. 主语 + 宾语 + 谓语
4. 状语 + 主语 + 状语 + 谓语
5. 主语 + 宾语 + 谓语
6. 主语 + 定语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
7. 主语 + 宾语 + 谓语
8. 主语 + 宾语 + 定语 + 宾语 + 谓语
9. 主语 + 状语 + 谓语
10. 主语 + 谓语
11. 主语 + 状语 + 谓语
12. 主语 + 谓语
13. 宾语 + 主语 + 谓语
14. 主语 + 状语 + 谓语
15. 定语 + 主语 + 谓语
16. 主语 + 谓语 + 主语 + 状语 + 谓语(复句)
17. 主语 + 宾语 + 谓语
18. 主语 + 谓语 + 宾语 + 谓语(复句)

第十一课 形动词的变化

11 — р хичээл тэмдэг үйл(үйлт нэр)

一、什么叫形动词 үйлт нэр

表示动作的时间的同时也能表示其性质、状态的动词叫做形动词。蒙古语叫 тэмдэг үйл 或 үйлт нэр。形动词的特点：

1. 和其他动词一样主要表示动作。如：явах 要走、ирсэн 来了。

2. 陈述式动词一样表示该动作完成的三个不同时间。如：явсан 走(过去时)、яваа 走(现在时)、явах 走(未来时)。

3. 代表完成该动作的主体(人或事物)，在句子里可以充当名词。从而具有名词的三种变化，即，格变化、复数变化、领属变化。如：явснаас(格变化)、явагсад(复数变化)、явсанаа(领属变化)。

二、形动词的种类 үйлт нэрийн төрөл

1. 过去时形动词

动词词根或动词词干上连接以下附加成分能够表示完成该动作的过去时态。

(1)形动词过去时完成体词尾 сан — сэн — сон — сөн：如，явсан 走过的、ирсэн 来过的、олсон 的过的、өгсөн 给过的

(2)过去时未完成体 аа — ээ — оо — өө：яваа 正在走、ирээ 正在来、олоо 正在得到、өгөө 正在给

2. 现在时形动词

动词词根或动词词干上连接以下附加成分能够表示完成该动作的现在时态。

ирсэн

сэн сөн өө

(1)一次体现在时词尾 гч: явагч 走着的、ирэгч 来着的

(2)多次体现在时词尾 даг — дэг — дог — дөг: явдаг 常走着的、ирдэг 常来着的、олдог 常得着的、өгдөг 常给着的

3. 将来时形动词

动词词根或动词词干上连接以下附加成分能表示完成该动作的将来时态。

(1)将来时附加成分 х: явах 将要走、ирэх 将要来、олох 将要得、өгөх 将要给

(2)可能性将来时附加成分 маар — мээр — моор — мөөр: явмаар 可能要走、ирмээр 可能要来、олмоор 可能得要得、өгмөөр 可能要给

(3)程度将来时附加成分 хуйц — хүйц: явахуйц 能走的、ирэхуйц 能来的

三、会话训练 яриа

※※※※※※※※※※ ※ 蒙古语句 ※ ※※※※※※※※※※

1. Энэ хүн юу хэлсэн бэ?
这 人 什么 说(过去时) (疑问语气词)
2. Ах чинь маргааш ирэх үү?
哥哥 (领属) 明天 来(将来时)
(疑问语气词)
3. Миний нутаг Архангайд байгаа юм.
我(定格) 故乡 阿尔杭盖(给在格)
有(过去时) (肯定语气词)
4. Тэр хийдгээ хийх

他 做(多次体现在时 + 反身领属) 做(并列副动)

л байна.

(强化语气词) 有(陈述现在时)

5. Миний дүү сургуульдаа

我(定格) 弟弟 学校(给在格 + 反身领属)

явсангүй.

走(过去时 + 否定语气词)

6. Шүлэг бичдэг нь

诗 写(多次体现在时) (人称领属)

Нацагдорж л биз.

那楚克道尔吉 (强化语气词) (疑问语气词)

7. Ээжийн хэлдэг яахын

妈妈(定格) 说(多次体现在时) 怎么(将来时 + 定格)

аргагүй зөв дөө.

法(否定语气词) 对 (肯定语气词)

8. Ял хийгсэд олшров.

罪 做(过去时 + 复数) 多(陈述过去时)

9. Та өөрөө очих

您 自己(领属) 去(将来时)

чинь зөв л дөө.

(领属) 对 (强化语气) (肯定语气)

10. Миний хүү Дэлгэр танай

我(定格) 儿子 得力格尔 您(定格)

аймагт даргаар байгаа.

省(给在格) 首长(凭借格) 有(过去时)

11. Хөххотод суугаа консултай

呼和浩特(给在格) 住(过去时) 领事(合同格)

хэзээ уулзах вэ?

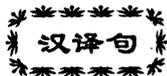
什么时 见(将来时) (疑问语气词)

12. Та одоо явах нь
 您 现在 走(将来时) (领属)
 уу?
 (疑问语气词)
13. Энэ зарьг үзэгдэхүйц
 这 广告(宾格) 被看(将来程度)
 газар наагаарай.
 地方 贴(祈使式)
14. Танай ажил мэдэгдхүйц
 您(定格) 工作 被知(程度将来时)
 сайжрав.
 变好(陈述过去时)
15. Одоо тантай ярилцмаар
 现在 您(合同格) 谈(可能性将来时)
 байна.
 有(陈述未来时)
16. Би танаас мөнгө зээлмээр
 我 您(从比格) 钱 借(可能性将来时)
 байна болох уу?
 有(陈述未来时) 行(将来时) (疑问语气词)
17. Бэртөлзөн харагдагч
 朦胧(联合副动词附加成分) 被看(一次体现在时)
 бараа нь далд оров.
 影子 (领属) 遮蔽 进(陈述过去时)
18. Энэ юм чухам юу болохыг
 这 东西 究竟 什么 行(宾格)
 би ер нь мэдэхгүй,
 我 根本(领属) 知道(将来时 + 否定语气词)
 найз минь өгдөг

朋友(领属) 给(多次体现在时)

би иддэг.

我吃(多次体现在时)

1. 这个人说了什么?
2. 你哥哥明天来吗?
3. 我的故乡在阿尔杭盖山。
4. 他做着该做的呢。
5. 我弟弟没有上学。
6. 写诗的人那楚克道尔吉呗。
7. 妈妈说的对极啦。
8. 犯罪的人多了。
9. 你自己去的对。
10. 我的儿子德力格尔在贵省当官。
11. 什么时候拜见住呼和浩特市领事?
12. 您立刻就走吗?
13. 请把这广告贴在能看见的地方。
14. 你的工作表现明显提高了。
15. 现在就想和您谈。
16. 我想跟您借钱,行吗?
17. 朦胧的影子遮蔽过去。
18. 我根本不知道这是什么东西,朋友给,我就吃。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 宾语 + 谓语
2. 主语 + 状语 + 谓语
3. 定语 + 主语 + 谓语

4. 主语 + 宾语 + 谓语
5. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
6. 主语 + 谓语
7. 定语 + 主语 + 定语 + 谓语
8. 主语 + 谓语
9. 主语 + 宾语 + 谓语
10. 定语 + 主语 + 状语 + 宾语 + 谓语
11. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
12. 主语 + 状语 + 谓语
13. 定语 + 宾语 + 定语 + 状语 + 谓语
14. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
15. 状语 + 宾语 + 谓语
16. 主语 + 宾语 + 宾语 + 谓语 + (独立谓语)
17. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
18. 定语 + 定语 + 宾语 + 主语 + 状语 + 谓语 + 主语 + 谓语 + 主语 + 谓语(复句)

第十二课 副动词的变化

12 — р хичээл нөхцөл үйл үг

一、什么叫副动词 нөхцөл үйл үг

两个以上动词一起出现在同一个句子时其中某一个动词表示另一动词的条件、状态、原因等不同特点,该动词叫做副动词。副动词主要是动词词干上连接附加成分的方式形成。蒙古语叫 нөхцөл үйл үг。

例如:

Хэдэн тугал огдогнон

几个 牛犊 乱蹦(共同副动词附加成分)

давхина.

跑(过去时)

第一个动词(乱蹦)和第二动词(跑)所表现的两个动作共同进行。

Тэр хүн мах огтолж

那个人 肉(宾格省略式) 割(并列时副动词)

идэв.

吃(过去时)

第一个动词(割)和第二个动词(吃)所表现的两个动作并列进行。

Эхнэр нь өрхөө татаад

妻子(领属) 天窗(领属) 打开(先行副动词)

галаа

ноцоов.

火(宾格省略式+领属) 生(过去时)

第一个动词(打开)所表现的动作提前进行,而第二个动词

第十二课 副动词的变化

12 — р хичээл нөхцөл үйл үг

一、什么叫副动词 нөхцөл үйл үг

两个以上动词一起出现在同一个句子时其中某一个动词表示另一动词的条件、状态、原因等不同特点,该动词叫做副动词。副动词主要是动词词干上连接附加成分的方式形成。蒙古语叫 нөхцөл үйл үг。

例如:

Хэдэн тугал огдогнон

几个 牛犊 乱蹦(共同副动词附加成分)

давхина.

跑(过去时)

第一个动词(乱蹦)和第二动词(跑)所表现的两个动作共同进行。

Тэр хүн мах огтолж

那个人 肉(宾格省略式) 割(并列时副动词)

идэв.

吃(过去时)

第一个动词(割)和第二个动词(吃)所表现的两个动作并列进行。

Эхнэр нь өрхөө татаад

妻子(领属) 天窗(领属) 打开(先行副动词)

галаа

ноцоов.

火(宾格省略式+领属) 生(过去时)

第一个动词(打开)所表现的动作提前进行,而第二个动词

(生)所表现的动作后进行。

Би нар гартал унтав.

我 太阳 出(界限副动词) 睡(过去时)

第一个动词(出)所表现的动作限制了第二个动词(睡)所表现的动作进行的时间。

副动词有以下几个主要特点：

1. 副动词在句子里一般做状语。

例如：Би нар гартал унтав。(我睡到日出)

2. 副动词中的并列、先行(提前)、共同等三个形式有助动词的条件下可以做完整谓语。

例如：Түүнд үүд нээж өг。(给他开门)

二、副动词的种类 нөхцөл үйлийн төрөл

种类	附加成分	语法意义
并列式	а ж ч а	表示该动作和另一个动作并列进行
先行式	аад аэд оод өөд	表示该动作先完成后进行另一个动作
共同式	л н	表示该动作和另一个动作同时进行
延续式	саар сээр соор сөөр	表示该动作延续到另一个动作进行时
意向式	аа (х+) аа аэ оо өө	表示另一个动作的目的
跟随式	(х+) лав лэв лоор лөөр	表示跟随该动作发生另一个动作
假定式	вал вал вол вэл (хүл хүл)	表示另一个动作的假定条件

让步式	 вч (вчиг)	表示另一个动作的让步条件
准备式	 мэгч мэгч могч мөгч	表示该动作是后行动作的准备条件
界限式	 тал тал тол төл	表示另一个动作的进行界限
乘机式	 нгаа нгэе (нгуут нгүүт)	表示进行该动作的乘机进行另一个动作

三、会话训练 яриа

蒙古语句

- Бид нар өглөө цай ууж
我(复数) 早晨 茶 喝(并列式)
үдэд хоол идэв.
中午(给在格) 饭 吃(过去时)
- Энэ учрыг уулзаад ярья.
这 事(宾格) 见(先行式) 谈(过去时)
- Би түүнээс тулган
我 他(从比格) 质(定)(共同副动词)
асуув.
问(过去时)
- Нар хэлвийж сэрүүн
太阳 倾斜(并列副动词) 凉爽
оржээ.
进(过去时)
- Чимэг хүүхэн үнээгэ сааж

- 其木格 女人 奶牛(领属) 挤(并列副动词)
 тугалаа тавиад сүүгээ
 牛犊(领属) 放(先行副动词) 奶(领属)
 дүүжлэн буцаж явна.
 提(共同副动词) 回(并列副动词) 走(现在时)
6. Бат дээр дуугаар хашхирсаар
 巴图 高 声(凭借格) 喊叫(连续副动词)
 гэрт орж ирэв.
 屋(给在格) 进(并列副动词) 来(过去时)
7. Та энэ үгээ Батыг
 您 这 话(领属) 巴图(宾格)
 ирэхлээр яриарай.
 来(跟随副动词) 说(祈使式)
8. Өчигдөр тэр хүүхэн хоолойгоо
 昨天 那 女人 喉(领属)
 сөөтөл дуулсан.
 嘶哑(界限副动词) 唱(形动词过去时)
9. Үүд нээгдмэгц хоёр залуу
 门 被开(准备副动词) 两个 青年人
 орж ирэв.
 进(并列副动词) 来(过去时)
10. Багш зөвшөөрвэл би монгол
 老师 同意(假定副动词) 我 蒙古
 хэл сурна.
 语 学(将来时)
11. Дарга нь яаж загнавч
 官员(领属) 怎么(并列副动词) 批评(让步副动词)
 Долгор таг дуугарсангүй.
 道力格尔 绝 无声(行动 + 否定)

12. Аав нь орж ирэнгүүт
 父亲(领属)进(并列副动词) 来(乘机副动词)
 хүүхэд нь нам болцгоов.
 孩子(复数)(领属) 静下来(众动态 + 过去时)
13. Тэр хүү ном үзэнгээ
 那 男孩 书 看(乘机副动词)
 тэмдэглэж байв.
 作记录(并列副动词) 有(过去时)
14. Би дүүтэйгээ кино
 我 弟弟(和同格 + 领属) 电影
 үзэхээр явжээ.
 看(意向副动词) 走(过去时)
15. Намайг морьт услаад иртэл
 我(定格) 马 饮(并列副动词) 来(界限副动词)
 цайгаа чанаад сууж
 茶(领属) 熬(先行副动词) 坐(并列副动词)
 байгаарай.
 有(祈使)
16. Би Монголд очингоо тантай
 我 蒙古(给在格) 去(乘机副动词) 您(和同格)
 уулзаад ханатал ярьв.
 见(并列副动词) 过瘾(界限副动词) 谈(祈使)

 * 汉译句 *

1. 我们早晨喝了茶,中午吃了饭。
2. 见面以后再谈这件事吧。
3. 我质问他。
4. 午后天气变得凉爽。
5. 其木格挤完奶,放了牛犊,提着牛奶往回走了。

6. 巴图高喊着进了屋。
7. 你等巴图回来再说这句话吧。
8. 昨天晚上那个女人唱得嗓子都嘶哑了。
9. 门一打开就进来两个年轻人。
10. 如果老师同意,我就学蒙古语。
11. 无论上司怎么批评他,道力格尔一句话也不说。
12. 他们的父亲一进来,孩子们就立刻静下来了。
13. 那个男孩边看书边做笔记。
14. 我和弟弟看电影去了。
15. 我饮马回来时,你煮好茶等着吧。
16. 我去蒙古就见你,咱俩好好谈谈。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 状语 + 宾语 + 谓语 + 状语 + 宾语 + 谓语(复句)
2. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语
3. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语
4. 主语 + 谓语 + 主语 + 谓语(复句)
5. 主语 + 宾语 + 谓语 + 宾语 + 谓语 + 宾语 + 谓语 + 状语 + 谓语(复句)
6. 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语 + 状语 + 谓语(复句)
7. 主语 + 定语 + 宾语 + 状语 + 谓语
8. 状语 + 主语 + 状语 + 谓语
9. 状语 + 主语 + 谓语
10. 状语 + 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语
11. 主语 + 状语 + 谓语 + 主语 + 状语 + 谓语(复句)
12. 主语 + 状语 + 谓语 + 主语 + 状语 + 谓语(复句)
13. 定语 + 主语 + 宾语 + 谓语 + 宾语 + 谓语
14. 主语 + 宾语 + 宾语 + 状语 + 谓语

15. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语 + 宾语 + 谓语 + 状语 + 谓语
(复句)

16. 主语 + 状语 + 谓语 + 宾语 + 谓语 + 状语 + 谓语(复句)

第十三课 蒙古语动词态的变化

13 — р хичээл үйл үгийн хэв

一、什么叫动词的态 үйлийн хэв

表示动作者完成动作态式的语法意义叫动词态的变化。即通过动词词根或词干上连接的附加成分表示完成该动作时所用方式态度的一种动词变化。如动词词根 хэл(说)上接加不同态的附加成分后能表明不同态的变化。动词的态蒙古语叫 үйлийн хэв。例如：

хэлүүл 让说(让别人完成该动作)

хэлцгээ 大家说(众人一起完成该动作)

хэлэгд 被说(被别人完成该动作)

已有态变化的动词可以做完整谓语,也可以通过陈述、祈使、形动、副动等动词变化的某种变化在句子里起该动词的作用。例如：

хэлүүл + в = хэлүүлэв

让说 让说了

хэл 说 + үүл(态附加成分) + в(陈述过去时附加成分)

хэлэгд + г = хэлэгдэг

被说 被说去吧

хэл 说 + гд(态附加成分) + г(祈使让同附加成分)

хэлцгээ + х = хэлцгээх

大家说 要大家说

хэл 说 + цгээ(态附加成分) + х(形动词附加成分)

хэлэлц + вэл = хэлэлцвэл

双方共同说 如果双方共同说

хэл 说 + лц(态附加成分) + вал(副动词附加成分)

二、动词态的变化表 ХЭВИЙН ХҮСНЭГТ

种类	附加成分	语法意义
被动态	гд	表示动作主人承受别体动作
使动态	уул, үүл, лга лгэ, лго, лгө, га, гэ, го, гө аа, аэ, оо, өө	表示使他人完成该动作
互动态	лц	表示与他人互相完成该动作
共动态	лц	表示与他人共同完成该动作
自动态	р	表示动作自然完成
众动态	цгаа цгээ цгоо цгөө	表示众人一起完成该动作
己动态	用动词根或动词干	表示自己完成该动作

三、会话训练 яриа

- Тэр хилд орох эрхээр
他 边境(给在格) 进(形动词) 权(领属)
хасагдав.
被撤(被动态 + 过去时)
- Түүнийг оруул.
他(宾格) 进(使动态)
- Түүнд хоол идүүл.

- 他(给在格) 饭 吃(使动态)
4. Түүнийг битгий Зовоо.
他(宾格) 不要 悲伤(使动态)
5. Түүнд паспорт олго.
他(给在格) 护照 得(使动态)
6. Түүнийг суулга.
他(宾格) 坐(使动态)
7. Миний дүү нар битгий
我(定格) 弟弟(复数) 不要
хэрэлд.
吵架(互动态)
8. Энэ хуралд би оролцохгүй.
这 会议(给在格) 我 参加(共动态+形动+否定)
9. Та нар энэ сэдвээр ярилц.
您(复数) 这 题(凭借格) 谈(共动态)
10. Бүгдээрээ паспортоо түүнд өгцгөө.
全体 护照(领属) 他(给在格) 给(众动态)
11. Миний машин эвдрэв.
我(定格) 车 坏(自动态+过去时)
12. Ус асгаж байна.
水 溢出(自动态+并列副动) 有(现在时)

汉译句

1. 他的人境的资格被取消了。
2. 让他进来。
3. 给他吃饭。
4. 不要难为他。
5. 给他办护照。
6. 让他坐下。

7. 弟弟们不要吵架。
8. 我不想参加这个会议。
9. 你们讨论这个问题吧。
10. 你们都把护照交给他。
11. 我的车坏了。
12. 水溢出来了。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语
2. 宾语 + 谓语
3. 宾语 + 宾语 + 谓语
4. 宾语 + 状语 + 谓语
5. 宾语 + 宾语 + 谓语
6. 宾语 + 谓语
7. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
8. 定语 + 宾语 + 主语 + 谓语
9. 主语 + 定语 + 宾语 + 谓语
10. 主语 + 宾语 + 谓语
11. 定语 + 主语 + 谓语
12. 主语 + 谓语

第十四课 蒙古语动词体的变化

14 — р хичээл үйл үгийн байдал

一、什么叫体 байдал

表示在一定时间内该动作进行状况的语法形式叫做动词的体。蒙古语叫 байдал。动词体主要表明该动作进行时所用的时间状况。然而这时间与陈述方完成动作时间没有任何关系。

例: зогс(站) + схийн(瞬间体附加成分) = зогссхийн(站了一下)

ань(眯) + валз(反复体附加成分) = анивалз(眨眼)

具有体形式的动词可以有其它变化。

例:

зогссхий + х(形动词将来时) = зогссхийх

зогссхий + в(陈述过去时) = зогссхийв

анивалз + аад(先行副动词) = анивалзаад

анивалз + уул(使动态) = анивалзуул

二、动词体的变化表 байдлын хүснэгт

体的种类	附加成分	语法意义
瞬间体	схий、вхий	表示该动作瞬间的状况
暂时体	зана、зэнэ	表示该动作暂时进行的状况
连续体	лхийл	表示该动作连续进行的状况

反复体	Валз、Валз галз、галз гана、гоно гоно、гөнө л	表示该动作反复进行的状况
完成体	чих、ч	表示完全完成该动作的状况

三、会话训练 яриа

蒙古语句

1. Тэр хүн зогсоохийгээд
那 人 站(暂时体 + 先行副动)
дахин явав.
再次 走(过去时)
2. Та намайг хүлээсхийж
您 我(宾格) 等(暂体 + 并列副动)
байгаарай.
有(祈使)
3. Тэр нүдээ анивхийлж
他 眼(领属) 眨(暂体 + 并列副动)
л сууна
(强迫语气词) 坐(现在时)
4. Та жаахан хүлээзнээрэй
您 稍微 等(暂时体 + 祈使)
болж уу?
行(将来时) (疑问语气)
5. Та бодолхийлж үзээч.
您 想(连续体 + 并列) 看(祈使)
6. Өвдөж байх хэсэгт нь

痛(并列) 有(将来) 块(给在格)(领属)

сайн дарал.

好 压(反复体)

7. Та битгий татгалз шууд

您 不要 犹豫(反复体) 直接

хэлчих.

说(完成体)

8. Түүний нүүр нь татвалзаж

他(定格) 脸 (领属) 抽搐(反复体+并列)

байна.

有(现在时)

9. Саруул хадганатал инээв.

莎如拉 哈哈(反复体+界限副动) 笑(过去时)

10. Дулмаа үгээ хэлчихээд

都力玛 话(领属) 说(完成体+先行副动)

гараа нухалжилж байна.

手(领属) 揉搓(连续体+并列) 有(过去时)

1. 那个人停了一下,又走了。

2. 您稍等片刻。

3. 他坐着频频眨眼睛。

4. 您稍等片刻行吗?

5. 您想想看。

6. 在疼痛处好好压一压。

7. 您不要犹豫,有话直说。

8. 他的脸部不停地抽搐。

9. 莎如拉哈哈大笑。

10. 都力玛说完话揉着手。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 状语 + 状语 + 谓语
2. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语
3. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语
4. 主语 + 状语 + 谓语 + 谓语(复句)
5. 主语 + 状语 + 谓语
6. 定语 + 状语 + 状语 + 谓语
7. 主语 + 状语 + 谓语 + 状语 + 谓语(复句)
8. 定语 + 主语 + 谓语
9. 主语 + 状语 + 谓语
10. 主语 + 宾语 + 谓语 + 宾语 + 谓语(复句)

第十五课 人称代词与数量词

15 — р хичээл төлөөний үг,

тоо хэмжүүрийн үг

蒙古语静词类中代词与数量词在语法变化和用法上不同于汉语的代词和数量词。要想准确使用蒙古语的代词和数量词必须掌握它的特点。

一、人称代词的特点 биеийн төлөөний үг

蒙古语众多种类的代词中最有独特变化的是人称代词。因为人称代词在它的语法变化中经常改变词根。

例如：

би(我) + ий(定格附加成分) = миний(我的)

би(我) + д(复数附加成分) + ий(定格附加成分) = манай(我们的)

чи(你) + нар(复数附加成分) = та нар(你们)

人称代词所代表的就是名词,所以有完整的名词性变化。就是说具有“格”、“复数”、“领属”等语法变化。

人称代词变化表 биеийн төлөөний үгийн хүснэгт

人 称 变 化	第一人称		第二人称				第三人称			
			普通式		客气式		近指		远指	
	单数	复数	单数	复数	单数	复数	单数	复数	单数	复数
主 格	би	бид (мин) (мын уус)	чи	та нар (тан уус)	та	та нар (тан уус)	эжэ (үүн)	эд алнар (адинүүс)	тэр (түүн)	тэд тэд нар

定 格	мян ий	бидн ий манай (ман уусын)	чин ий	та нардын (тануу сын)	танай таны	та нардын (тану усын)	эжэн ий	эдн ий (эднү үсийн)	тэр ний (түү ний)	тэдн ий
给在格	надад (ням аад)	бидэ нд мань д (ман ууст)	чамд	та нарт (тан ууст)	танд	та нарт (тан ууст)	эжэнд	эдэнд (эдн үүст)	тэрэ нд (түү нд)	тэдэ нд (тэд нүүст)
宾 格	нэме йг (ням ааг)	бидн ийг мани йг (ман уусыг)	чамд йг	та нарыг г (тан уусыг)	таныг	та нарыг г (тан уусыг)	эжэн йг (үүн ийг)	эдни йг (эдн үүси йг)	тэрд нийг (түү нийг)	тэдн ийг (тэд нүүс ийг)
凭借格	над аар (ням ааг аар)	бидн ээр мана ар (ман ууса ар)	чам аар	та нара ар (тан ууса ар)	тана ар	та нара ар (тан ууса ар)	эжэ эр (үүн ээр)	эднэ эр (эдн үүсэ эр)	тэрэ эр (түү нээр)	тэдн ээр (тэд нүүс ээр)
从比格	нада ас (ням ааг ас)	бидн эс мани ас (ман ууса ас)	чамд ас	та нара ас (тан ууса ас)	тана ас	та нара ас (тан ууса ас)	эжэс (үүн эс)	эднэ ас (эдн үүгэс)	тэрэ ас (түү нээс)	тэдн эс (тэд нүүс эс)
和同格	надт ай (нямд тай)	бидэ нтэй мань тай (ман ууст ай)	чамд ай	та нарт ай (тан ууст ай)	танг ай	та нарт ай (тан ууст ай)	эжэтай (үүн тэй)	эдэнд тай (эдн үүст ай)	тэрт ай (түү нтэй)	тэдэ нтэй (тэд нүүс тэй)

二、数词的特点 тооны үг

在蒙古语中数词和量词是不分家的,就是所有的量词都分到数词中。因为蒙古语数词一般不带量词,只是在特殊情况下数词带量词。表示度量时带量词。如:нэг метр(一米)、хоёр килограм(两公斤)等等。而一般情况不带量词。如 нэг морь(一匹马)、хоёр цамц(两件衬衫)这方面蒙语不同于汉语。

有一部分专用数词连接附加成分,从而派生出各种不同的数词。例如:

гурав(三) + уул(集合数附加成分) = гурвуул(三个一起)

гурав(三) + дугаар(序数附加成分) = гуравдугаар(第三)

гурав(三) + таа(次数附加成分) = гурвантаа(三次)

数词变化表

种类	附加成分	意义
序数	дугаар、дүгээр дахь、дэхь	第几等序数
集合数	уул、үүл	在一起的集合数
概数	аад、ээд、оод өөд、д	大约或大概数
次数	таа、тээ、тоо төө、т	一次、二次等次数
限度数	хан、хэн хон、хөн	表示人或事物及动作的限度数
基数	由词根表示	表示人或事物的数量

三、会话训练 яриа

蒙古语句

1. Би танайд очъё.
我 你(给在格) 去(祈使)
2. Чи надтай хамт яваарай.
你 我(和同格) 一起 走(祈使)
3. Та нар надаас юу ч
您(复数) 我(从比格) 什么 (语气)

олдохгүй.

得到(否定语气)

4. Бид танаар замч болгоё.
我(复数) 你(凭借格) 向导 当(祈使)
5. Таны хэлийг би ер нь
他(复数+定格) 话(定格) 我 根本(领属)
ойлгохгүй байна.
懂(否定语气) 有(现在时)
6. Эдний гэр нь хол байна
他(复数+定格) 家(领属) 远 有(现在时)
шүү дээ.
(语气词)
7. Нөгөө учраа түүнээс асуу.
那个 事(领属) 他(从比格) 问
8. Та түүнтэй хамт яваарай.
您 他(合同格) 一起 走(祈使)
9. Би түүнийг тоохгүй л
我他(定格) 看上(否定) (语气)
дээ.
(语气)
10. Ахын морь хоёрдугаарт оров.
哥哥(定格) 马 第二(给在格) 进(过去时)
11. Тавдахь өдөр би танайд
五(序数、周五) 天 我 你(定格+给在格)
очъё.
去(祈使)
12. Тэд гурвуул явж
他(复数) 三(集合数) 走(并列副词)
байсан.

有(行动过去)

13. Би Монголд хориод өдөр
我 蒙古国(给在格) 二十(概数) 天
болсон.

行(行动过去时)

14. Аравдаар ирэх гэсэн
十号(概数) 来(行动将来时) 说(形动过去时)
хүн сарын сүүлд иржээ.
人 月(定格) 末(给在格) 来(过去)

15. Бурхандаа гурвантаа мөргөв.
佛(给在格+领属) 三(次数) 磕(过去时)

16. Одоо хоёрхныг оруул.
现在 二(限度数+宾格)进(使动态)

❁❁❁❁❁
❁ 汉译句 ❁
❁❁❁❁❁

1. 我去你们家。
2. 你跟我一起走。
3. 你们从我这儿什么都得不到。
4. 我们让你当向导。
5. 我根本不了解他们几个。
6. 他们家远着呢。
7. 那件事问他。
8. 你跟他们一起走。
9. 我比不上他。
10. 我哥的马跑了第二名。
11. 周五我去你家。
12. 他们三个一起走了。
13. 我来蒙古二十多天了。
14. 说是十来号来,结果月末才来。

15. 给佛磕了三个头。

16. 再让进两个。

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 主语 + 宾语 + 谓语
2. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语
3. 主语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
4. 主语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
5. 定语 + 宾语 + 主语 + 状语 + 谓语
6. 定语 + 主语 + 定语 + 谓语
7. 定语 + 宾语 + 宾语 + 谓语
8. 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语
9. 主语 + 宾语 + 谓语
10. 定语 + 主语 + 状语 + 谓语
11. 状语 + 主语 + 状语 + 谓语
12. 主语 + 状语 + 谓语
13. 主语 + 状语 + 状语 + 谓语
14. 状语 + 谓语 + 主语 + 状语 + 谓语(复句)
15. 宾语 + 状语 + 谓语
16. 状语 + 宾语 + 谓语

第十六课 蒙古语语气词的用法

16 — р хичээл сул үг

蒙古语语气词不同于静词。它不表示词汇意义只表示语法意义。在句子中只辅助其它词,表示——该词或句子的语气。

例如:

Түүний	ярих	нь	эв
他(定格)	说(并列)	(领属)	对
л	дөө.		
(语气词)	(语气词)		

译句:他说的对呀!

Энэ	чинь	хэний	цүнх	вэ?
这	(领属)	谁(定格)	皮包	(语气词)

译句:这是谁的皮包?

语气词没有派生能力,也没有语法变化。但大多数语气词都随前面词以元音和谐规律对称。这方面与附加成分相似。

例如:

авна(要)	даа(语气词)
иднэ(吃)	дээ(语气词)
олно(得)	доо(语气词)
өгнө(给)	дөө(语气词)

有几个语气词必须连接在静词词干上。其中来源于 үгэй(没有)的 гүй 和来源于 эдуй 的 дүй 必须连写在词干上。

例如:

байх(有) + гүй = байхгүй(没有)
олоо(得) + дүй = олоодүй(没得到)

二、常用语气词表

种 类	常 用	语法意义及用处
同意语气词	за	单独或句子前后使用表示同意、答应、允许、呼吁、巩固等口气意义
交给语气词	май, ма	单独或句前用来表示一方把某物交给对方的意义
疑问语气词	уу, үү, юу, юү, бэ, вэ, билээ, биз	按照正字法用在疑问句后面表示各种疑问的口气意义
否定语气词	эс, үл, биш битгий, бүү гүй, дүй	除 гүй, биш, дүй 以外都用在动词前面表示否定意义
强化语气词	л, ч	可以用在每个句子成分的后 面强化该语句
招呼语气词	аа, ээ оо, өө	用在被招呼人称后面表示召 唤的口气

三、会话训练 яриа

- За сайн байна уу?
(语气词) 好 有(现在时) 吗(疑问语气)
- Утсаар яриарай за юу?
电话(凭借格) 说(祈使) (语气) (语气)
- За(单词相对句)

行

4. Май үүнээ ав.
(相当于给) = (语气) 这个(宾格 + 领属) 要
5. Ээж ээ би ундаа ууна.
妈妈 (语气) 我 饮料 喝(将来时)
6. Ундаа аваагүй шүү тийм
饮料 要(否定语气) (肯定语气) 那么
биш бол бололгүй яах вэ?
(否定) 是 行(否定语气) 什么 (语气)
7. Битгий яараад бай авна
(否定语气词) 忙(先行副动) 有 要(现在时)
л даа.
(语气) (语气)
8. Одоо яадаг билээ?
现在 怎么(行动) (语气)
9. Энэ чинь хэний хүү билээ?
这 (领属) 谁(定格) 儿子 (语气)
10. Та түүнийг танина биз.
您 他(宾格) 认(现在时) (语气)

* 汉译句 *

1. 嗨,你好吗?
2. 请打电话行吗?
3. 行。
4. 给你,把你这个拿上。
5. 妈妈,我要喝饮料。
6. 没买饮料,不然怎么会不行呢?
7. 不要着急,肯定要。
8. 现在怎么办呢?

9. 这是谁的儿子?

10. 您认识他吗?

四、蒙古语句型 өгүүлбэрийн хэв

1. 独立语 + 谓语
2. 宾语 + 谓语 + 谓语(复句)
3. 独立单词相对句
4. 独立语 + 宾语 + 谓语
5. 独立语 + 主语 + 宾语 + 谓语
6. 宾语 + 谓语 + 主语 + 谓语(复句)
7. 状语 + 谓语 + 谓语(复句)
8. 状语 + 谓语
9. 主语 + 定语 + 谓语
10. 主语 + 宾语 + 谓语

※注:1. 蒙古语中有时也可见相对条件下的单词独句。

2. 句子中的独立语不参加句子结构。只表示该句有关的独立意义。

第十七课 蒙古语词的派生法

17 — р хичээл үг бүтэх ёс

一、词的派生 үг бүтэх нь

现代蒙古语常用词汇大概有三至五万个单词,其中大部分是派生词,少部分是词根词。所以学习蒙古语必须要掌握蒙古语派生法,同时要掌握构词附加成分。据不完全统计现代蒙古语常用的派生附加成分有将近 300 个。其中派生静词和动词占主要部分。例如:

мал(名词词根) + чин(名词构词附加成分)

牧(蓄)

= малчин(新派生名词词干)

牧民

мал(名词词根) + ж(动词构词附加成分)

= малж(新派生动词词干)

放牧

мал(名词词根) + ла(动词构词附加成分)

= малла(新派生动词词干)

放牧

在每一个词根或词干上连接一个构词附加成分则该词就有新的词汇意义。附加成分可以连一个,也可以连几个。这主要取决于用词的要求。例如:

сар(名词词根) + уул(形容词构词附加成分)

月亮

= саруул(新派生名词词干) + ж(动词构词附加成分)

明朗

= саруулж(新派生动词词干)

变明朗

харь(动词词根) + уу(名词附加成分)

回

= хариу(新派生名词词干)

答案

+ ц(动词构词附加成分) = хариуц(新派生名词词干)

负责

+ лга(名词构词附加成分) = хариуцлага(新派生名词干)

责任

+ тан(名词构词附加成分)

= хариуцлагатан(新派生名词干)

负责人

连接在词干上的所有的构词附加成分必须遵守元音和谐律。

例如：

харь + уу = хариу(词根上的软音符号同附加成分的一个“у”字母变成“и”字母。附加成分“уу”的变体共有 уу、үү、оо、еө 四个。依据元音和谐律分别使用。)

хариуц + лга = хариуцлага(正字法要求附加成分的字母“л”之后增加一个元音“а”)。

构词附加成分虽然没有独立的意义,但连接到某一个词干上就有了改变该词汇意义的功能。如“чин”是在现代蒙语里没什么独立的词义,但它有从事某种事情者之意。即 малчин(牧民)、тариачин(农民)、ажилчин(工人)、барилгачин(建筑师)、засварчин(修理工)、анчин(打猎者)、адуучин(防马者)、үхэрчин(放牛者)等等。掌握构词附加成分的最好办法是结合它的词干记忆,把词干和附加成分加以辨认。。

二、常用构词附加成分 үг бүтээх дагавар

(一)派生名词的构词附加成分

1. 名词派生名词

- (1) — ч: галч 火夫、эмч 医生、жолооч 司机
- (2) — чин: ажилчин 工人、малчин 牧人
- (3) — вч: далавч 翅膀、хуруувч 顶针儿
- (4) — лан(лэн, лон, лөн): хүрээлэн 院、соёолон 四岁马
- (5) — лаг(лэг, лог, лөг): төмөрлөг 金属、нийгэмлэг 学会
- (6) — тан(тэн, тон, төн): окуутан 大学生、эрдэмтэн 专家
- (7) — агтай(эгтэй): эрэгтэй 男士、хатагтай 夫人
- (8) — мад(мэд): ахмад 长辈、эгчмэд 姐辈
- (9) — ж(жин): гунж 三岁母牛、дүнжин 四岁母牛
- (10) — лж: саралж 铁栏、өрөөлж 羁绊

2. 动词派生名词

- (1) — вар(вэр, вор, вөр): үйлдвэр 工厂、салбар 系(大学的)
- (2) — г: зураг 画、бичиг 书
- (3) — лг: амжилт 成就、ялалт 胜利
- (4) — лга(лгэ, лго, лгө): орлого 收入、зарлага 支出
- (5) — уур(үүр): малгуур 耙子、далгүүр 商店
- (6) — дал(дал, дол, дөл): буудал 饭店、нүүдэл 游牧
- (7) — ц: сууц 住宅、бууц 驻地
- (8) — л: бодол 思想、санал 意见
- (9) — м: тоглоом 游戏、тохом 鞍屉
- (10) — т: баримт 证据、боомт 关

(二)派生动词的构词附加成分

1. 名词派生动词

(1) — л(ла, лэ, ло, лө): дансал 记账、борцол 割割(肉)、нэрлэ
命名

(2) — на(нэ, но, нө): агна 打猎、самна 梳

(3) — ш: нутагш 定居、омогш 骄傲

(4) — ж: малж 放牧、залууж 变年轻

(5) — чил: дүүчил 做弟弟、шинэчил 改革

(6) — шир: санаашир 用心、тайвшир 镇静

(7) — рх: ноёрх 统治、ээрх 专制

(8) — р: ухаар 了解、томоор 理解

(9) — д: хүзүүд 抓脖子、чихид 抓耳朵

(10) — т: гэрэлт 发光、цанг 下霜

2. 形容词派生动词

(1) — л (ла, лэ, ло, лө): хүндлэ 尊敬、чангал 拉紧

(2) — с: багас 变小、нарис 变细

(3) — д: бүдүүд 变大、үргэгт 变宽

(4) — р: ногоор 变绿、чангар 变紧

(5) — рх: баярх 装富、ихэрх 装大

(6) — жир: сайжир 变好、муужир 变坏

(7) — шир: олшир 变多、цөөхшир 变少

(8) — ц: халууц 发热、дулаац 取暖

(9) — ж: мэрэгж 变专业化、баяж 发财

(10) — шиа: сайшиа 表扬、буруушиа 批评

(三) 派生形容词的构词附加成分

1. 动词派生形容词

(1) — уу(үү): хатуу 硬的、согтуу 醉鬼、эргүү 糊涂

(2) — уун(үүн): халуун 热的、өрнүүн 繁荣的

(3) — маг(мэг, мөг, мөг): халмаг 醉性的、хуурмаг 假的

(4) — най(хин): туранхай 干瘦的、эцэнхий 瘦的

(5) — мал(мэл, мол, мөл): баримал 雕塑、дармал 印刷

- (6) —м: гайхам 奇妙的、татам 吸引的
- (7) —аа(ээ, оо, өө): нуршоо 唠叨的、гуншаа 带鼻音的
- (8) —даг(дэг, дог, дөг): шилдэг 优秀的
- (9) —н: доголон 跛子、дүүрэн 满的
- (10) —гар(гэр, гор, гөр): алцгар 罗圈的、сэртгэр 扎煞的

2. 名词派生形容词

- (1) —лаг(лэг, лог, лөг): махлаг 肥的、тослог 多油的
 - (2) —н: тарган 胖的、мэргэн 聪明
 - (3) —рхаг(рхэг, рхог, рөг): уулархаг 多山的、алсэрхэг 沙质的
 - (4) —саг(сэг, сог, сөг): махсаг 渴望吃肉的、цайсаг 渴望喝茶的
- 的
- (5) —т: цаст 有雪的、ухаант 聪慧的
 - (6) —мсаг(мсэг, мсог, мсөг): халуумсаг 热情的、хөнгөмсөг 谦虚的
- 的
- (7) —нцар(нцэр): хувинцар 自私的、үгэнцэр 多嘴多舌的
 - (8) —тай(тэй, той, төй): ашигтай 有利的、ууртай 有气的
 - (9) —гч(从形容词派生): харагч 黑的(母畜)、шарагч 黄色的(母畜)
 - (10) —жин(从数词派生): гурвалжин 三角的、дөрвөлжин 四方的

第十八课 蒙古语句子的基本成分与语序

18 — р хичээл өгүүлбэрийн гишүүн

一、句子的语序 гишүүдийн байршил

蒙古语句子的基本成分有主语、谓语、宾语、定语、状语。其中主语和谓语是主要成分。宾语、定语、状语是次要成分。宾语和状语修饰谓语,从而它们的位置总是在谓语前面。定语则修饰主语,所以它的位置在主语前面。蒙古语句子成分的语序在书面语里是基本稳定的。但在口语里比较灵活。基本语序是主语在前,谓语在后。例如:

Ах идэв

哥哥 吃了(主语 + 谓语)

Ах хоолоо идэв.

哥哥 把饭 吃了(主语 + 宾语 + 谓语)

Миний ах хоолоо идэв.

我的 哥哥 把饭 吃了(定语 + 主语 + 宾语 + 谓语)

Миний ах хоолоо саяхан

我的 哥哥 把饭 刚刚

идэв.

吃了(定语 + 主语 + 宾语 + 状语 + 谓语)

Миний их ах гоёо хоолоо тун саяхан

我的 大 哥哥 好吃的 把饭 刚 才

идэв.

吃了

(定语 + 定语 + 主语 + 定语 + 宾语 + 定语 + 状语 + 谓语)

Энэ бол миний ширээ.

3. 宾语: 动词涉及的对象叫做宾语。宾语分成直接宾语和间接宾语两种。主要由静词和形容词构成。直接涉及动词的对象叫做直接宾语。与不及动词所涉及的对象叫做间接宾语。一般在谓语前面边。例如:

Би ахыг дуудав.(直接宾语)

我 把哥哥 叫了

Би аргал түүв.(直接宾语)

我 把牛粪 检了

Морийг уургаар барив.

把马 用套马竿 抓了

(第一个是直接宾语,第二个是间接宾语)

Надаар шүлэг уншуулав.

让我 把诗 念了

(第一个是间接宾语,第二个是直接宾语)

4. 定语: 用来修饰静词的成分叫做定语。定语主要是由静词和形容词构成。总是在被修饰语的前边。而且只有定语在句中可以连续出现。例如:

Миний гуравдугаар хүргэн ахын

我的 第三个 姐夫的

хурдан хээр морь нь наадамд дэдлэв.

快的 枣骝 马 在那达慕上 排了第二

(定语 + 定语 + 定语 + 定语 + 定语 + 主语 + 宾语 + 谓语)

Энэ бол миний ахын

这 是 我的 哥哥的

машин.(静词谓语前的定语)

汽车

Хурдан морийг сайн уургаар

快的 把马 好 用套马竿

барьдаг.(直接和间接宾语前的定语)

抓

Тэр хүүхэд гэрийн хаяанд
那 小孩 蒙古包的 附近

гадаалав. (状语前的定语)

方便了

5. 状语:说明谓语的形式、程度、进行的方式、时间、地点、目的、原因等成分叫做状语。状语一般在谓语前面,但口语里可以灵活掌握。例如:

Цас тун их оров. (程度状语)

雪 很 大 下

Би нар гартал унтав. (时间状语)

我 太阳 出来 睡了

Миний ах хот оров. (地点状语)

我的 哥哥 城 进了

Бат өчигдөр ирэв. (时间状语)

巴图 昨天 来了

Баатар хага баярлав. (形式状语)

巴特尔 无量 高兴了

Тэр уурласандаа уйлав. (原因状语)

她 急的 哭了

Самдан үнэг агнахаар ууланд

萨木腾 狐狸 为打猎 山

гарав.

上(目的状语和地点状语)

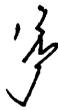
基本会话 яриа

会话是学外语的主要环节之一。我们通过会话训练打好蒙古语口语的良好基础。本书会话部分里我们把日常会话内容以周为单位进行学习,每周学习一项内容。

每周学习的内容里有单词和会话两个部分。为便于对照学习,均附汉译单词和汉译句子。

第一周 数目、日期

1—р гариг тоо цаг хугацаа

тэг 零	нэг 一	хоёр 二	гурв 三
дөрөв 四	тав 五	зургаа 六	долгоо 七
найм 八	ес 九	арав 十	хорь 二十
гуч 三十	дөч 四十	тавь 五十	жар 六十
дал 七十	ная 八十	ер 九十	зуу 一百
мянга 一千	сая 一百万	миллиард 十亿	

注:(1)以上是基数单词,派生复合基数词的前一基数词出现不稳定“н”。如 арван нэг(十一)、гучин тав(三十五)、гурван зуу(三百)、долгоон мянга(七千)、хоёр сая(二百万)、арван мянга(一万)

(2)复合分数词的前一词出现不稳定“н”,并且变化为定格附加成分。如 аравны нэг(十分之一)、тавны хоёр(五分之二)、зууны нэг(百分之一)、мянганы хоёр(千分之二)。

улирал 季 он 年 сар 月 өдөр 日

цаг 小时 мөч 刻 минут 秒 хавар 春天

зун 夏天 намар 秋天 өвөл 冬天

долоо хоног(гариг)星期

Даваа гариг(нэгдэх өдөр)星期一

Мягмар гариг(хоёрдахь өдөр)星期二

Лхагва гариг(гуравдахь өдөр)星期三

Пүрэв гариг(дөрөвдэх өдөр)星期四

Баасан гариг(тавдахь өдөр)星期五

Бямба гариг(зургаадахь өдөр)星期六(хагас сайн өдөр)

Ням гариг(бүтэн сайн өдөр)星期天(礼拜天)

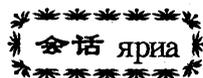
зуун 世纪 өнөөдөр 今天 маргааш 明天

нөгөөдөр 后天 өчигдөр 昨天 уржигдар 前天

ноднин 去年 уржнан 前年 хойтон 明年

өдөр 日(白天) шөнө 夜 орой 晚上

үд 中午 өглөө 早晨

Өнөөдөр хэдний өдөр вэ? 今天是几号?

Өнөөдөр гурван сарын арван нэгэн. 今天是3月11号。

Та хоёр дахь өдрийн таван цагт ирээрэй. 您星期二的五点钟来。

Энэ зун бол шинэ зууны анхны зун шүү дээ. 今年夏天是新世纪的第一个夏天。

Би тантай хэзээ уулзах вэ? 我什么时候见你?

Бүтэн сайн өдрийн өглөө уулзъя. 礼拜天的早晨见吧。

Та уул нь монголд ирж байсан уу? 您以前来过蒙古吗?

Уржнан ирж байсан, одоо хоёр дахь удаагаа ирж байна. Би хойтон бас ирэх санаатай байна. 前年来过一次, 这次是第二次来, 明年还想来。

Монголын хүн хэдий байдаг вэ? 蒙古有多少人口?

Хоёр сая таван зуун мянга байна. 有 250 万人口。

Энэ усан морин жил Чингис хааны мэндэлсэн найман зуун дөчин жилийн ой болноо. 今年(壬午年)是成吉思汗诞生 840 周年。

Монголд бол өвөлдөө хүйтэн, хавартаа дулаан, зундаа халуун, намартаа сэрүүн байдаг. 蒙古的天气是冬冷、春暖、夏热、秋爽的。

Та маргааш үдээс өмнө найм дөч гэхэд вокзал хүрээд ест билетээ шалгуулж ес аравт вагонд гарна. 我明天上午 8:40 到火车站, 9 点检票, 9:10 分上车。

Та утасны дугаараа хэлээд өгөөрэй, болох уу? 把您的电话号码给我说一下, 行吗?

Миний гэрийн утас наян хоёр ерэн ес тэг тэг ес, гар утас зуун гучин ес дөчин долоо дөчин гурав арван тав арван тав. 我家里的电话号码是 8299009, 手机号码是 13947431515。

Танд баярлалаа! 谢谢您!

За баяртай 再见!

第二周 人际关系、称呼

2—р гариг төрөл дуудлага

※ 单词 үг ※

эцэг 父亲	эх 母亲	аав 爸爸
ээж 妈妈	өвөө 爷爷	эмээ 奶奶
ах 哥哥	эгч 姐姐	дүү 妹妹、弟弟
хүүхэд 小孩	ач 孙子	найз 朋友
хүү 男孩	охин 女孩	хүргэн 女婿
нөхөр 男(丈夫)	авгай(эхнэр)女(妻子)	
өнчин хүүхэд 孤儿	хүүхэн 女人(成年)	
өргөмөл 养子	нагац 舅舅	
авга 叔叔、姑姑		асрагч 保姆
зээ 外甥	хойт 继(父、母)	бутагч 私生子
үеэл 堂亲	бүл 表亲	бэр 媳妇
бэргэн 嫂子	баз 连襟	хатан 夫人
хатагтай 夫人(尊称)	өвгөн 老头	настан 老人
хөгшин(эмгэн) 老婆		

※ 会话 яриа ※

Энэ бол миний дүү. 这位是我的弟弟(妹妹)。

Танай хүргэн ах чинь хэн бэ? 您的姐夫是谁?

Энэ бол миний өвөө. 这位是我的爷爷。

Тэр бол миний ээжийн ах нь, миний нагац. 他是我妈妈的哥哥, 我的舅舅。

Энэ хүн танай хадам аав чинь уу? 这位是您的岳父吗?

Биш, миний авга байна。不是,是我的叔叔。

Энэ танай хүү мөн үү? 这位是您的儿子吗?

Биш, миний эгчийн бутач хүү нь, миний зээ юм。不是,他是我姐姐的私生子,我的外甥。

Тэр хүүхэн танай бэргэн чинь юм уу、дүү бэр чинь юм уу? 那个女人是您的嫂子还是您的弟媳妇?

Алин нь ч биш, миний үеэл эгч。那个也不是,是我的堂(表)姐。

Энэ бол миний авга, тэр нь авгын авгай нь, нөгөө залуу нь миний баз。这是我的叔叔,她是我叔叔的夫人,那是我的连襟。

Та ах дүү хэдүүл вэ? 您是哥儿几个?

Би нэг ах、хоёр эгч、гурван дүүтэй。我有一个哥哥、两个姐姐,还有三个弟弟(妹妹)。

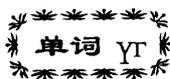
Би өөрөө гурван хүүтэй, гурван бэр бүр төрийн албанд ажилтай, ач хүүхэд арван хоёр байна, хамгийн том нь их суруулийн окутан, хамгийн бага нь цэцэрлэгт сууж байна。我有三个儿子,三个媳妇都是公务员,有12个孙子,最大的上了大学,最小的在幼儿园。

Хоёр охинтой, хоёр хүргэн хоёулаа профессор, долоон зээтэй, бүр сургуульд сууж байна。有两个女儿,两个女婿都是教授,有七个外甥,都在上学。

Өвгөн хөгшин бид хоёул бүр тэтгэвэрт гарчээ。我们老两口都退休了。

第三周 公 务

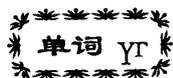
3—р гариг алба

Ерөнхийлөгч 总统	Ерөнхий сайд 总理
(Яамын)сайд 部长	Дарга 首长
Элчин сайд 大使	Консул 领事
Аймгийн дарга 省长	Хотын дарга 市长
Гэгээрлийн яам 教育部	Гадаад явдлын яам 外交部
Компани 公司	Паспорт 护照
Виз 签证	Шүүх 法院
Шуудан 邮局	Утас 电话
Улсын их хурал(УИХ)大呼拉儿(议会)	
Гааль 海关	Зочид буудал 饭店
Радио хороо 广播电台	Үсчин 理发师
Орчуулагч(хэлмэрч)翻译	Гар(утас)手机
Техникум 中专	Их сургууль 大学
Курс 训练班	Оюутан 大学生
Багш 教师	Факультет 系(大学的)
Захидал 信	И—мэйл 电子信箱
Марк 邮票	Утсаар ярих 打电话
Хэвлэлийн газар 出版社	Сонин 报纸
Сэтгүүл 杂志	Найруулагч 编辑
Зохиолч 作家	Дуучин 歌唱家(歌手)
Концерт 文艺演出	

第四周 去蒙古

4—р гариг МОНГОЛД ОЧИХ

төмөр зам 铁路	зорчигсад 旅客
ресторан 西餐厅	хоолонгэр 蒙餐馆
гуанз 中餐馆	
нэгдүгээр зэргийн вагон 一等车	
2—р зэргийн вагон 二等车	
зөөлөн(хатуу)вагон 软(硬)席车	
шалгагч 鉴定员、检查员	бараа 商品
ачаа 货物	цаазтай 禁止的
гаалийн баримт 海关收据	чемодан 皮箱
хил хаах 闭关	чихэр 糖
талх 面包	мах 肉
хиам 香肠、火腿	өрөө 房间
саван 肥皂、香皂	үйлчлэгч 招待、服务员
цагаан даавуу 床单	хөнжил 被
дэвстэр 褥子	шөл 汤
цай 茶	кофе 咖啡
архи 酒	пиво 啤酒
шампанск 香槟酒	содтай ус 苏打水
зайрмаг 雪糕	дарс 色酒
ундаа 饮料	хутга 刀
сэрээ 叉	халбага 匙

данх 茶壶

зөөхий 白油

өрөм 奶皮

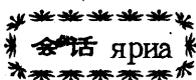
театр 剧院

бөхийн өргөө 摔跤馆

шал 地板

үүд 门

гэрэл 灯

айраг(цэгээ) 马奶酒

шар тос 黄油

онгоц 飞机

наадам 那达慕(文体活动)

төв цэнгэлдэх 中央体育馆

цонх 窗口

түлхүүр 钥匙

Би нэгдүгээр зэргийн вагонд сууж Улаанбаатар оров. 我坐一等车厢去了乌兰巴托。

Зөөлөн вагоны суудал гэж диван шиг л байна даа. 软席车的座位就像沙发似的。

Та барууны хоол идье гэвэл ресторанд очоорой. 您想吃西餐就去西餐厅吧。

Идэхгүй, би хятад хоол идэх санаатай байна. 不, 我想吃中国餐。

Та тэгвэл тэр гуанзанд очоорой. 那么你就去那个中国餐厅吧。

Та бараагаа бүр ачуулсан уу? 您把货都装上了吗?

Цагдаа нар вагоны өрөөнд орж ирээд ачаа шалгах юм гэж чемодан, богц зэргийг нээлгэв. 警察们进包厢检查货物, 打开了皮箱、大包等。

Би нэг ширхэг чихэртай талх, хагас кг утмал хиам, нэг данх сүүтэй цай авъя. 我要一块加糖面包、半公斤熏火腿肠和一壶奶茶。

Үйлчлэгч ээ, миний өрөөг цэвэрлээд цагаан даавууг сольж, нэг аяга кофе аваад ир. 服务员, 把我的房间打扫干净以后, 换一下床单, 再给我拿一杯咖啡。

Хоолон ширээний дунд гоё цэцэг тавиад, хүн болгоны өмнө халбага, сэрээ, хутга болон архи, дарс, пиво, ундааг тус тус тавьжээ. 饭桌中央摆放了鲜花, 每个人前面又摆放了匙、叉、刀和白酒、色酒、啤酒、饮料等。

Хоолны дараа содтай ус ууна уу? 饭后要喝苏打水吗?

Энэ өрөөний гэрэл нь эвдэрхий, шаландаа ч хивсгүй шүү дээ. 这个房间的灯坏了, 地板上也没有地毯。

Та түлхүүрээ над өгчих, би одоо жаахан айраг уучхаад нисэх рүү очъё. 您把钥匙给我, 我再喝一点马奶酒就去飞机场。

Миний суусан өөрөөний цонхоор бөхийн өргөө харагдаж байна. 从我住的房间窗口能看见摔跤馆。

第五周 面 谈

5—р гариг уулзаж ярилцах

单词 үг

цаг(时间、表)	хожимдох 迟到
хүлээх 等待	уулзах 见面
ярилцах 谈	түрүүлэх 提前
буруу 不对	нүүр 脸
булай 丑	бузар 脏
уйлах 哭	уучлах 原谅
үрээх 浪费	яршиг(төвөг)麻烦
зүгээр 没事、没关系	зовох 担心
буруу 错误	саад болох 打扰
ажил 工作	зурагчин 摄影师
зураач 画家	албан тушаал 职务
амралт 休假	ажилд орох(тарах)上(下)班
чөлөө авах 请假	сандрах 慌乱、着急
аймаар 可怕	ухаан алдах 吓昏
хэцүү 严重	сүйд болох 出事
мартах 忘掉	тохиолдох 遇见
гаслах 伤心	

会话 яриа

Бид хэдэн цагт уулзах вэ? 我们几点见面?
Үдээс хойш тав хагаст уулзъя. 下午五点半见面吧。
Одоо хэд болж байна? 现在几点了?

Саяхан арван нэг өнгөрч байна. 刚刚过 11 点钟。

Таны цаг хоцорч байна, одоо арван хоёр болчихсон шүү дээ. 你的表慢了,现在已经 12 点了。

Хаана уулзах вэ? 在哪儿见面?

Сүхбаатарын талбайд уулзъя. 在苏和巴托广场见面。

Яг цагтаа ирнэ за юу? 正点到达行吗?

Уучлаарай, би жаахан хожимдичхлоо. 对不起,我有点迟到了。

Зүгээр зүгээр, би ч гэсэн саяхан ирсэн. 没关系,我也刚刚到。

Өршөөгөөрэй, би танд баахан төвөг болчихлоо. 请宽恕,我给您添了不少麻烦。

Зүгээр, зовох юмгүй, энэ учир танаас болсон биш л дээ. Бүр миний буруу. 没关系,不用担心,这不是您的事,都是我的错误。

Уучлаарай, би танд саад болоод байх шиг л байна. 对不起,我好像打扰您了。

Танай цагийг их үрээлээ. 浪费您的时间了。

Яана, та юу яриад байна уу? Үнэхээр ичмээр юм болж байна. 哎呀,您说什么呀,真不好意思。

Чи ер нь ичихээ мэддэггүй хүн юм аа? 你真是不知羞的人。

Та хүүхэд битгий ичээгээч, цаадах чинь уйлах гэж байна. 请不要使孩子为难,他都要哭了。

Та өөрөө ямар ажилтай вэ? 您做什么工作?

Би зурагчин, заримдаа бас зураач хийдэг. 我是摄影师,有时还当画家。

Өнөөдөр ажилдаа орно уу? 今天上班吗?

Орохгүй, чөлөө авчихсан юм. 不上了,已经请假了。

Би амралтаа авчихсан, маргааш амралтад явна. 我的休假到了,明天就去度假村。

Түүнийг мартчих, хэнд ч ийм юм тохиолдож мэднэ л дээ. 忘

掉它吧,谁都有可能遇见这种事。

Яв, та их айсан уу? 咋了,您吓着了?

Үнэхээр аймаар юм, би бүр ухаан алдчихлаа. 真可怕,我都吓昏了。

Айх хэрэггүй, цагдаа байгаа юм чинь. 不用害怕,还有警察呢。

Гаслаад ямарч нэмэргүй. 伤心什么用也没有。

Юмыг яаж мэдэх вэ, сүйд болж мэднэ шүү. 怎么能料到,很可能要出事呀。

Зовоод нэмэргүй, зүгээр л байх даа. 有什么忧伤的,大概没什么事。

第六周 旅 游

6—р гариг жуулчлал

※ 单词 үг ※

жуулчин 旅游者	хөдөө 野外	майхан 帐篷
унаа 车	суух 乘	зочид 旅客
жижүүр 值班员	үнэ 价	хямд 便宜
хонох 住	давхар 层	метр 米(公尺)
хурдац 速度	шуугиан 噪音	үүл 云
унтлагын тэрэг 卧铺车		дайвалзах 颠簸
зогсох 停	явах 走	онгойлгох 打开
Хөх—хот 呼和浩特	хөдлөх 开车	Килограм 公斤
Километр 公尺	гээх 丢	

※ 会话 яриа ※

Жуулчид аа, Улаанбаатараас — Хөх — хот чиглэлийн галт тэрэг(вагон) хөдлөх гэж байна. 旅客们, 乌兰巴托至呼和浩特的火车快要开车了。

Хөх — хотоос Улаанбаатар хүртэл хэдэн цаг нисдэг вэ? 从呼和浩特到乌兰巴托飞几个小时?

Нэг хүн хэдий кило ачаатай байж болох вэ? 一个人能带多少公斤的行李?

Онгоц одоо хэдий өндөрт нисч байх вэ? 飞机现在飞多高?

Онгоц үүлэн дундуур нисвэл их дайвалздаг тийм ээ? 飞机在云层中飞行时颠簸得很厉害是吧?

Цонхоор харагдаж байгаа нь ямар хот вэ? 从窗户看得见的是

什么城市？

Танай ачаа чинь хорин килограммаас давсан шүү дээ. 您行李已超出 20 公斤了。

Онгоцон дотор яагаад ийм их шуугиантай вэ? 飞机里的噪音怎么这么大？

Найзаа, би билетаа гээчихлээ. 朋友, 我把票给丢了。

Би унтлагын тэрэгний билет авъя. 我想买卧铺票。

Өрөөнд тун халуун байна, цонхоо жаахан нээх үү? 房间里太热了, 窗户打开一点吧。

Тэрэг яагаад зогсчихсон бэ? 车怎么停下来了？

Хөдөө явах юм чинь майхан авах хэрэгтэй биз. 去野外最好带上帐篷。

Онгоцоор явах юм уу, машинаар явах юм уу? 坐飞机走还是坐汽车走？

Юмаа мартаагүй биз? 没忘什么东西吧？

За, сайн яваарай. 好了, 一路顺风。

Энэ буудалд сул өрөө байна уу? 这饭店有空房间吗？

Бүх өрөө бүр хүнтэй байна. 所有房间都有人。

Их үнэтэй байна, хямдхан өрөө бий юу? 太贵了, 有没有便宜点的房间？

Би 2 — р давхарт суух санаатай. 我想住二层。

Хоногтоо ямар үнэтэй вэ? 住一宿多少钱？

Хоногтоо гучин доллар. 一宿 30 美元。

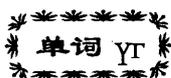
Маргааш Хар хорин явна. 明天去哈拉呼林(蒙古帝国时的首都)

Ямар унаагаар явах юм бэ? 坐什么车去？

Такси бариад явъя. 打的士走吧。

第七周 货币

7—р гариг мөнгө

төгрөг(тө)图克里克(图克)蒙元的名称, мөнгө(мө)(孟克 1/100 的蒙元) мөнгө 钱 мөнгө төгрөг 钱票 Америк доллар 美圆 Европ доллар 欧元 юань 人民币 иень 日本元 Экспорт 出口 Импорт 进口 бэлэг 礼品 гадаадын мөнгө 外国货币 цалин 工资 тооцох(бодох) 计算、结算 задгай(бутархай) мөнгө 零钱 түрийвч 钱包 солих 兑换 цунх 能装钱的小包 зөвшөөрөл 批文、许可证 банк 银行 чек 支票 зарах 卖出 авах 买进

Танд монгол мөнгө байна уу? 您有蒙元吗?

Эрэнд хүрээд солихоос биш. 只能到二连后换点吧。

Эрэний зах дээр төгрөг ямар үнэтэй байгаа вэ? 图克里克在二连市场上不知道什么比价?

Өдөр бүр нэг ханштай бол уу? 每天一个比价吗?

Банкаас сольбол илүү найдвартай биз? 银行兑换才有把握吧?

Зах дээрээс сольсон ч адилхан байх даа. 市场上换也一样吧。

Би юань зарна, доллар авна. 我想用人民币, 兑换点美元。

Та гадаад паспорттай хүн банкид очиж доллар сольж болно. 您有出国护照的人, 可以去银行兑换美元。

Надад мянган Америк доллар, таван зуун Европ доллар байна. 我有 1000 美元, 还有 500 欧元。

Танд юань байвал хэдэн цаас зээлүүлэхгүй юу? 您有人民币借

给我几张吧？

Би түрийвчээ гээчижжээ, одоо надад бэлэг авах мөнгө ч байхгүй болсон шүү дээ. 我把钱包丢了, 现在我买礼品的钱都没有了。

Надад жаахан Япон иень、Гонконг доллар л бий. 我这里只有日元和港元。

Гадаад мөнгө хэрэггүй төгрөг л хэрэгтэй байна. 不需要外币, 只需要图克里克。

Танай банкид гадаадын чек хүчинтэй юу? 在你们的银行里外国支票有效吗?

Та чек хэрэглэх зөвшөөрөлтэй юу? 您有使用支配的许可证吗?

За, энэ сарын цалингаа тооцё. 好了, 结算这个月的工资吧。

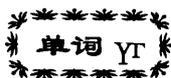
Надад задгай мөнгө байхгүй. 我没有零钱。

Би экспортлох ажилтай. 我在出口部门工作。

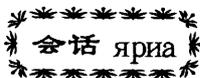
Ймпортлох хүмүүс л их мөнгө унагадаг шүү дээ. 搞进口工作的人们才赚大钱呢。

第八周 购 物

8—р гариг юм авах

ном 书	хэвлэх 出版	толь бичиг 字典(词典)
сүүлчийн хэвлэл 最新出版物	уран зохиол 文学	
газарын зураг 地图	өөр 别的	өнгө 颜色
хөх 蓝	бор 灰	улаан 红
ногоон 绿	хар 黑	цагаан 白
шар 黄	маяг 样式	баярлалаа 谢谢
дээл 袍	гутал 靴子	(үнэ)ярих 讲价
шир 皮子	оймс 袜子	томдох 大了
багадах 小了		үнэртэй ус 香水
хумсны будаг 指甲油		зургийн аппарат 照相机
дуран 望远镜、镜头	эм 药	спирт 酒精
костюм 西服	өмд 裤子	цамц 衬衣
галстук(лөц) 领带	пальто 大衣	цув 风雨衣
малгай 帽子	бээлий 手套	савхин 皮大衣
шаахай 鞋	бөгж 戒指	ээмэг 耳环
гинж 项链	цэмбэ 呢子	хилэн 大绒
торго 缎子	силк 丝	ноолуур 羊绒
загвар 样式	мөнгөн аяга 银碗	

Тэр номыг үзье. 看看那本书。

Энэ гутал сүүлчийн загвар уу? 这个靴子是最新样式吗?

Өнгө нь аятайхан ч хэтэрхий үнэтэй байна, яриад авмаар байна. 我喜欢这个颜色,但是太贵了,想讲点价。

Тэр үнэртэй ус чинь хаанахын юм бэ? 那个香水是什么地方产的?

Би мөнгөн аяга авахгүй, харин нэг алтан бөгж авмаар байна. 我不要银碗,想买金戒指。

Та ээмэг авахгүй бол нэг гинж аваарай. 您要是不买耳环就买个项链吧。

Улаанбаатарт дээл бөөлий л их хэрэгт орно. 在乌兰巴托袍子和手套最有用。

Би аппаратын дуранаа гэчихжээ. 我把照相机的镜头给丢了。

Одоо хоёр малгай, хоёр оймс авбал болоо. 再买两顶帽子、两双袜子就行了。

Та тэгээд өмд, костюм авахгүй юу? 那您不买裤子和西服了吗?

Авахгүй, би нэг цув авчихсан. 不买了,我已经买了一件风衣了。

Танд халууны эм байна уу? 您那儿有解热药吗?

Дууссан шүү, харин авмаар байна. 用完了,应该买点才对。

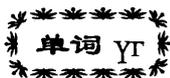
Та эдгээр юмыг боогоод өгөөч. 请您把这些东西给打个包。

Баярлалаа. 谢谢!

Баяртай. 再见!

第九周 在牧区

9—р гариг малжих оронд

монгол гэр 蒙古包	тал нутаг 草原	говь 戈壁
хангай 杭盖	уул 山	ус 水
гол 河	мөрөн 江	нуур 湖
далай 海	ногоо 小草、菜	үхэр 牛
адуу 马	тэмээ 骆驼	хонь 绵羊
ямаа 山羊	зээр 黄羊	салхи 风
бороо 雨	цас 雪	салхилах 刮风
тоос 尘土	шуурга 暴风	
цас шуурга 风雪(暴风雪)	шороон шуурга 土风(沙尘暴)	
морь уралдах 赛马	бөх 摔跤手	нум сум 弓箭
унах 骑	амралт 度假村	тогоо 锅
зуслан 夏营地	намаржаа 秋营地	хаваржаа 春营地
өвөлжээ 冬营地	суурин 定居点	цас орох 下雪
бороо орох 下雨	цас хайлах 化雪	сайн 好
сайн байна уу 好吗	та сайн байна уу 您好吗	
саатаарай 请坐	сайн яваарай 请走好	

Тэнд хэдэн гэр байна. 那边有几个蒙古包。

Тэр зуслан биш, амралт байна. 那不是夏营地,是度假村。

Тэр харагдаж байгаа чинь хонин сүрэг үү? 那边是羊群吗?

Биш, зээр байна, говь газар олон байдаг шүү. 不是,是黄羊。

在戈壁上黄羊很多。

Хангай газар говийг бодвол үнэхээр гоё байна даа. 比起戈壁杭盖更美呀。

Тиймээ, хангайд бол уултай, устай, модтой юм чинь гоё байлгүй яах вэ. 是啊, 因为杭盖有山、有水、还有树木, 肯定是很美的。

Говьд нуур олон боловч гол мөрөн цөөн юм. 在戈壁上虽有许多湖泊而江河很少。

Хавар ногоо гарахаар л малчид хаваржаандаа гардаг уу? 是不是春天长草牧民开始去春营地?

Малчид одоо бүр суурндаа бий. 牧民现在都在定居点。

Одоо цас(бороо) орох гэж байна. 现在要下雪(雨)了。

Өдөр дулаараад цас хайлж байна. 天气变暖雪都开始化了。

Энэ өвөл цас ихтэй гэнэ. 听说今冬雪大。

Салхи ширүүсээд шуурга тоос босч байна. 刮起风尘土飞扬, 都成了沙尘暴了。

Монголчууд наадам болох бүр морь уралдаж, нум сум харван, бөх барилдах эрийн гурван наадмаа явуулдаг юм. 蒙古人每到举行那达慕就进行赛马、射箭、摔跤等男子三项竞技。

Монголчуудын морин уралдаан нь хүнээ биш морю уралдуулдаг. 蒙古人的赛马不是比骑手, 而是比快马。

Та сайн байна уу? 您好吗?

Сайн, та сайн байна уу? 好, 您好吗?

За, гэрт буугаарай. 请进屋(包)吧。

Дээшээ суугаарай. 请往里坐。

За, та цай зооглоорой. 您请喝茶。

第十周 常用名词

10—р гариг нэр үгс

толгой 头	нүд 眼	хоолой 喉
хамар 鼻子	сахал 胡子	мөгөөрсөн хоолой 气管
хөмсөг 眉	цээж 胸	уруул 唇
буйл 牙床	ходоод 胃	судал 血管
гэдэс 肚子	өөх 脂肪	шүд 牙
цус 血	уушиг 肺	нүүр 脸
тархи 脑	гар 手	хөл 脚
хуруу 指头	элэг 肝	бөөр 肾
ам 口	сормуус 睫毛	зүрх 心脏
чих 耳	хүзүү 颈	хэл 舌头
бийр 笔	цаас 纸	харандаа 铅笔
баллуур 橡皮	шугам 尺	банана 香蕉
алим(яблок) 苹果	тамхи 烟	жүрж(мандарин) 橘子
чүдэнз 火柴	шар будаа 小米	цагаан будаа 大米
гурил 面	мах 肉	загас 鱼
өндөг 蛋	сүү 奶	тараг 酸奶
хуурай сүү 奶粉	үзэм 葡萄干	усан үзэм 葡萄
гүзээлзгэнэ 梅	лийр(груша) 梨	бууз 包子
хуушуур 馅饼	гүү 骡马	илжиг 毛驴
луус 骡子	унага 马驹	азарга 儿马
хурга 绵羊羔	ишиг 山羊羔	хуц 公绵羊
ухна 公山羊	ботго 驼羔	ингэ 母驼
буур 公驼	үнээ 母牛	бух 公牛
төмс 土豆		сонгино 葱

байцай(цагаан ногоо)白菜		
сармис 蒜	лооль 西红柿	буурцаг 豆类
мөөг 蘑菇	тарвас 西瓜	халгай 刺麻
буудай 小麦	олс 大麻	чавга 枣
самар 松子	улиас 杨树	шоколад 巧克力
уд 柳树	нарс 松树	хайлс 榆树
хус 桦树	царс 橡树	бургаас 沙柳
арц 柏	анчин 猎人	буу 枪
сум 子弹	хонгио 弹筒	ирвэс 豹
баавгай 熊	чоно 狼	туулай 兔子
зараа 刺猬	арслан 狮子	бар 老虎
үнэг 狐狸	заан 象	халиу 水獭
булга 黑貂	тагтаа 鸽子	нугас 鸭子
хун 天鹅	бүргэд 鹰	зүү 针
утас 线	ноос 毛	төмөр 铁
ширэм 生铁	болд 钢	гууль 黄铜
хүрэл 青铜	алт 金	мөнгө 银
тугалга 铅	сүлжээ 网	интернет 因特(网络)
компьютер 电脑	диск 软件	копи 副本
карт 卡片	картон 卡通	зай 电池
автбус 公共汽车	мод 时髦	(бас)минибас 面包车
сток 股票		чек 车票
мотоцикл(мотор)摩托车		
такси 出租车	мастер 硕士(技师)	доктор 博士(医师)
цайр 锌		

阅读训练作品

Уншиж Боловсрох Зохиол Бүтээл

Саврыг хусаар хийнэ
Шаврыг усаар зуурна
Үүр цайлаа
Уул цайрлаа
Уулын гол мяралзана
Уудам тал жирэлзэнэ

(Зүйр үг)

Бялзуухай хүйтэнд гадаа хоносны учир

Нэгдүгээр сарын нам гүмхэн нэгэн орой, цэлмэг тэнгэрт оройн нарны улбар туяа татаж, цөөрмийн ус тас няс хийнэ. Сүрэг бялзуухай нисэн ирэв. Тэд модны мөчир дээр бие биесдээ шахцалдан чичрэн сууцгаав.

Гэнэт нэгэн бялзуухай хар тодлын үүр олж үзээд:

— Хар Тодол эзгүй байна. Дулаан хязгаарт нисэж дээ. Үүрэнд нь орж хоргодох уу гэв. Тэр үүрэнд цувралдан нисэн орцгоов гэнэ. Гэтэл тэр үүрийг анх олж харсан бялзуухай багтсангүй. Хүйтэнд гадаа л хонож дээ. Энэ сүрэг шувууны ээж нь тэр юмсанж.

(В. А. Сухомлинский)

ХАВАР

Уул талын цас хайлав. Энгэр газарт шинэ ногоо ургаж байна. Гол горхи урслаа. Нүүдлийн шувууд ирлээ. Та нар ямар шувуудыг мэддэг вэ? Сурагчид сургуулиасаа тарж гэртээ харина. Тэд аав ээжийнхээ ажилд тусалдаг. Бас ном хэвлэл их уншина.

ЗУН

Цагийн сайхан зуны эхэнд

Газрын сайхан хангайн нуруунд

Хөхөө шувуу урьхнаа донгодоход

Энэхүү дэлхий юутай тааламжтай вэ?

Ногооны униар огторгуйд тулж, зэрэглэн мяралзахад

Хүлэг морь урт янцгааж, төрсөн нутгийг зүглэнэ

Үзэсгэлэнт уул, тунгалаг ус зуны цагт тэгш

Эрийн гурван наадам монголын манлай баясгалан.

(Д. Нацагдорж)

БЕРЛИН ХҮРСЭН ХҮЛЭГ

... Манай морьдын дэргэд түргэн хөдөлгөөнтэй, догшин сэргэлэн болох нь илт байсан.

— Чи энэ морьдыг унаж үзсэн үү? гэж агт маллагчаас асуухад:

— Харахгүй юу? гээд цэрэг эмээлтэй, дөрвөн хөл нь алаг, урт шанхтай, сайхан хилэн хар морийг заав.

— Моринд хэр вэ?

— Би чинь дундад азийн хүн байхгүй юу.

— Хэр сайн морьд байна даа?

— Далавчгүй л болохоос биш, нисдэг юм даа!

Газрын өөд уруу, ганга судаг, хад чулуу, өдөр шөнийг ялгахгүй дүүлж гарна. Дээр нь яваа хүн л тогтохоо хичээх хэрэгтэй. Манайхан унахдаа тун дуртай болсон шүү! ...

(Ч.Алагсай «Ёслолын буудлага» номоос)

Бэлэг

... Хүүхдүүд хичээл тарсны дараа нөгөө гурван ширээ, таван сандал дээр сийлсэн элдэв бичээсийг арилгаж, маш цэвэрхэн болгожээ.

— Багшид юу гэж хэлэх вэ?

— Ийм бэлэг гэж байдаг болов уу?

— Ерөөсөө шинийг санаачлагчаар өөрөөр нь хэлүүлье! гэхэд Батбод:

— Юм хэлэх хэрэггүй! Багш өөрөө аяндаа мэдээд баярлана гэж хэвлүүхэн хэллээ.

Үнэхээр маргааш өглөө нь багш ангидаа орж ирүүтээ ийш тийш гайхан ажигласнаа:

— Баярлалаа, хүүхдүүд ээ! Ёстой ухаантай сайн хүүхдүүд байна. Маш их баярлалаа гэжээ.

(С.Надмид)

ӨВӨӨ АЧ ХОЁР

- Өвөө та эрихээ ямар их тоолдог юм бэ?
- Зүгээр суухаар эрихээ л эргүүлж суух нь дээр юмуу даа хүү минь.
- Эрих эргүүлэх чинь ажил гэж үү?
- Юм бодно гэдэг ер нь хамгийн сайхан ажил даа миний хүү.
- Та эрихээ эргүүлэхдээ юу боддог вэ?
- Буруу юм хийсэн бол уучилж хайрла даа л гэж залбирч суудаг юм.
- Өвөө та тийм их буруу юм хийсэн юм уу?
- Өвөө мушилзан инээв.
- Өдий наслахад юу эс байхав дээ хүү минь.
- Хүү бодолхийлэн хэсэг дуугүй байснаа.
- Өвөө та тэгвэл миний төлөө эрихээ нэг эргүүлчихээрэй, за юу?
- Миний хүү бас буруу юм хийсэн үү?
- Тэгсэн. Та нарын эртэд эрээд олохгүй байсан бичгийг чинь би л ураад хаячихсан юм байхгүй юу.
- Хай бас! Тэгээд хэлдэггүй...
- Хэлбэл та нар намайг зодно шүү дээ.
- Хаанаас зодохов!
- Бас тэгнэ байх аа! Мэдэхгүй л хөөрхий минь урчихаж гэж заяа нь бодохгүй!
- Тэгнэ гэж мэдсээр байж түүний нь чи яагаад урчихдаг хүн бэ?
- Би ямар урснаа мэдсэн юм уу. Сүүлд нь л нуухгүй бол зодуулна гэж мэдсэн болохоос.

—Өвөө бас л инээмсэглэв.

—Хүү өвөөгөө аргадангуй.

—За яахав, одоо та мэдсэнээс хойш уучлал гуйгаад эрихээ нэг эргүүлчихгүй юу!

—Одоо тэгэхээс яахав. Би чиний хэргийг уучлуулах гэж нэг хоёр эрих эргүүлэх биш арван өдөр эрих эргүүлж дээ одоо...

—Тийм их уучлал гуйна гэж үү?

—Тэгэлгүй яахав!

Хүү бодох нь:

“Өвөө шиг ийм өвгөн хүн болтлоо хичнээн эрих эргүүлэх буруу юм хийх бол би!”

(Л. Дашням)

МИНИЙ ЭЭЖ

Би ээжийнхээ тухай бодож суунам. Энэ хорвоод эхгүй хун гэж нэг ч үгүй болохоор эхийн тухай бодол бол мөнхийн бодол юм. Энэ бол ертөнцийн тухай бодол юм.

“Цаг минь 5—ын тоон дээр зогсжээ. Цаад жил яг л энэ цагт ээж минь ертөнцийн мөнхийг үзүүлсэн юмсан” гэж би тэмдэглэлийнхээ дэвтэрт бичсэн байх юм. Хүмүүс голдуу л мөнх бусыг үзүүлсэн тухай ярьдаг боловч миний ухаанд ээж минь мөнх хэвээрээ л үлдэнэ дээ гэж буужээ. Ерөөсөө ч надад хүн энэ насыг барлаа ч мөнх хэвээрээ л үлдэх юм шиг санагддаг. Нарийндаа утга зохиолд би ээжтэйгээ л цуг орж ирсэн. “Миний ээж” нэртэй бэсрэгхэн зохиол минь “Утга зохиол” сонинд нийтлэгдэн, тэр оны тэргүүн шагнал хүртсэнээс урам зориг минь бадарч, ганц хоёр шүлэг оролддог байснаа орхин, голдуу л өгүүллэг зохиол бичиж эхэлж билээ. Шүлгээ ч хүртэл бараг цөмий нь “хэвтүүлж”, үргэлжлүүлэн бичдэг болсон доо. Зохиол бүтээл шохоорхон авьяастай эсэхдээ итгэх яагаа ч үгүй яваа эхэн үед эхийн тухай бичнэ гэдэг тийм ч амаргүй “ачаа” шүү. За ямар ч л байсан муу бичих эрх байхгүй юм шиг бодогддог байсан. Тийм болохоор би яг өөрийнхөө ээжийн тухай ч бичиж зүрхэлсэнгүй, бас тэгтэл бусад эхчүүдийн тухай ч бичиж болмооргүй, нэг л сонин байдал ургасан даа.

“Миний ээж” —ийг биччигээд ээждээ нэг уншиж өгдөг юм уу гэснээ зориг хүрсэнгүй. Харин ээж минь сураг дуулсан ч юмуу өөрөө олоод эгчийн хүүхдүүдээр уншуулчихсан байв. “Эмээ таны зохиолыг уншуулаад, сонсоод л байсан” гэдгийг сонсоод би хичнээн их ичсэн гэж санана. Ичихээр ч барахгүй зовингуйрах шиг ч болсон. Яагаад гэвэл “ээж минь өөрийнхөө тухай бичсэн гэж бодсон

чинь баахан зохиомол юм байсан байх даа” гэж бодоод дотроо сэтгэл зовж, “хууртагдсан” ээжээ өрөвдөх шиг болсон шүү.

Гэвч ээж ч юм хэлсэнгүй. Би ч зүрхэлж дуугарсангүй. Ээж бид хоёр бие биенээ “ойлгоод” л өнгөрсөн.

… Миний ээж хүрэн бор царайтай, алсын бараа харахад амар гэсэн шиг онигор хар нүдтэй, өндөр хүн бий. Ээжийн минь царай хөдөө хээрийнхээ салхинд гундаад тийм хөрслөг болсон юмуу эсвэл төрөлхийн тийм бор юмуу би ер асуугаагүй.

Ээжийнхээ нүүр царайг би “Миний ээж”—дээ ингэж л яг байгаагаар нь бичиж, тэр “яг үнэнийг” өөр зохиомжтой хольсноосоо болоод л харин ээжээс ичиж, дотроо зовж явж билээ. Уг нь тэр зохиолын бараг тал хувь нь муу ээжийн минь тухай үнэн үг л дээ.

… Ээж сүүгээ дөнгөж дөвиймөгц нь гуулин шанагаа барин цагаан хөөс цахартал нь самарч гарна. Надад бол ээжийн ерөмний амт сүүгээ самрахаас нь эхлээд л мэдэгддэг юм. Тогоонд лөмбийн сэгсийх их хөөс үүрийн туяанд сүлэгдэн анирдаж одод мэт замхраад дөнгөж саяхан айраг шиг шуугиж асан омголон дуу нь намжихад ээжийн ерөм үүлэн чанадаас ургах арван тавны сар шиг шаргалтан загсдагсан. Түүний л харах гэж би тогооньхоо дэргэд урд хормойгоо шаралтал нь зогсдог байжээ.

Энэ бас “Миний ээж” зохиолын нэгэн үнэн хэсэг нь. Их зохиолч Нацагдоржийн охин Анандашри “Миний ээж”—ийн орчуулгыг уншаад, ээжийнхээ тухай чиний энүүн шиг ингэж бичих зохиолч Европод нэг ч байхгүй. Ер нь эхийнхээ тухай монголчуудаас өөр сэтгэлтэй бичих хүн ховор доо. Тэд аав, ээжийгээ ер тоодоггүй юм шүү дээ. Аавыгаа мэдэхгүй, ээжээсээ хөндийхөн байдаг надад чиний зохиол маш ихийг бодуулж байна. Магадгүй би дотроо уйлж сууна гэж хэлж байсан. Тэр тухай захиандаа ч дурьдсан байж билээ.

Уншигчийн үг зохиолчийг дандаа баярлуулж, дахин дахин бичих, сайн юм бичих бодлын үзүүр, мөрөөдлийн жигүүр бэлэглэдэг байх. Бас өөрөө өөртөө урам өгөх, өөрийгөө уриалан дуудах ч үе бий л дээ.

… Ээжээ! Би тандаа хайртай шүү! Тандаа хайртай мөртлөө болохгүй л гомтгон, асуухгүйг асуун, хэлэхгүйг хэлж явсан хараацай нас минь өнгөрлөө. Одоо би танаасаа … гээд л “Миний ээж” — д би их л сүрхий ухаажиж торнисноо бичсэн байдаг юм. Эхийнхээ хайрыг ойлгон ойлготлоо, ухааран ухаартлаа “том” болно гэдэг тийм амаргүй дээ миний дүү! хэмээн одоо өөртөө, тэр зохиолдоо хэлж сууна. Хорин долоотонд дөчин ес хүрсэн идэр эр хэлж буй үг юм даа.

… Ээж минь ээ! Тандаа би юутай их өртэй билээ. Хүүгийнхээ төлөө өнгөрөөсөн амьдралын тань эгшин бүрийг эх нутаг, ард түмнийхээ төлөө харамгүй өргөх энэ л насаараа хариулж, ээжий таньгаа түмэн номын хуудаснаа дурсана би…

“Миний ээж” зохиол дотор ийм өчил бий. Зохиолын баатрын үг ч миний л үг. “Нялх ногоо” нэртэй анхны бяцхан номноосоо хойш би түмэн ном бичиж чадаагүй ч бичсэн ном болгондоо л эхийнхээ тухай, ертөнцийн Эх хүний тухай санаа шингээхийг хичээдэг юм. Ерөөсөө ч надад эхийн тухай өгүүлээгүй, гагцхүү эх хүнд л заяадаг онцгой гайхамшгийг өргөж дээдлээгүй, эхээ дурсаагүй ном байж болмооргүй санагддаг.

Ээжийг нас барснаас хойш би нутаг явахаасаа ч хулгадаг болсон. Бүх юмнаас ээж минь харагдаад, миний сэтгэлийн шаналан уул ус, нутаг орны минь, хамт яваа хань ижлийг минь шаналуулаад болохгүй байх шиг санагдаад айдаг болсон. Одоо харин нутгийн зүг гүйгүүл морь шиг тэмүүлдэг боллоо. Бодвол нас сүүдэр минь дотоод бодлоо элээж, явдал үйл минь ээж рүүгээ ойртон, хайр оюуных нь

хагас хугасыг ч болохунаа үр хүүхэддээ шингээж яваа юм байлгүй дээ...

Эхийгээ дурсан санахгүй, ээжийнхээ тухай санаашран бодохгүйгээр энэхэн хорвоог хүн яахан барна.

Эхийн тухай бодол бол мөнхийн бодол юм. Эхийн тухай бодол бол Ерөнцийн тухай бодол юм.

(Л. Дашням)

Урилга

Миний найз маргааш эрдмийн зэрэг хамгаална. Тэрэмьдралынхаа хамаг л баяр хөөр, гуниг зовлонгоо хуваалцан байж сэтгэл амардаг унаган найз наддаа “цол хамгаалахад минь суулцана уу” гэсэн урилга явуулжээ. Түүний нь би барин, хоёул модон шилбүүрээрээ морь хийж явсан багын явдлаа дурсан суув.

Найз минь шоргоолжны үүр ширтэн өдөржин хэвтэж байж хургаа эхэд нь нийлүүлчихээд, ээждээ нарийн сураар тас ороолгуулан хөлийнхөө хурданд зугтан гараад, ууцы нь даган гүрвийх сурны ороор айхтар хорсон өвдөхийг үл хайхран, буруу хэрэг хийсэн өөрийгөө зөвтөөд, нөгөө л шоргоолжны үүрэн дээр үзсэн бүхнийгээ өмнөө дүрслэн харж, царай нь баясаад, нулимс нь хацар дээрээ тогтон хатаж асныг би тодхон харж байнам.

“Шоргоолж мөн ч ажилсаг амьтан юм. Үүрээ тойрон зай чөлөөгүй гүйлдээд, өөрсдөдөө хэрэгтэй бүхнийг завчлан хийх мэт язганалдах нь яг л Буд гуай хүүхдүүддээ ажил сургаж байгаа юм шиг юм” гэж надад тэр олзуурхан хөөрч билээ.

Нээрээ ч Буд гуайн ажилсаг хүүхдүүдийг шоргоолжны үүрэн дээрээс олж харсан тэр л өдөр найз минь эрдмийн их замд шуудран орсон шиг санагдана.

Шоргоолжнууд хоорондоо үйлийн үргүй адилхан амьтад юм. Харсаар суутал нүд эрээлжлээд, хэн нь Буд гуайн том хүү, гурван адилхан охин, дүрсгүй Боролдой, зодооч Хүрэлдэй, хэн нь өөрсдөө нусгай мөртлөө хүн шоолох дуртай Заандай, Мэндэй хоёр нь бас хоёр бага банди нь юм бэ ер оноож чадсангүй. Гэвч өөрөөсөө гурав дахин том чулуу дэнхэлзүүлэн чирж, чирэх чирэхдээ бүүр

долоон төө хол газраас чирж, тэгэхдээ тэр чулуугаараа чухам юу хийхээ мэдэхгүй бололтой явсан нэг шоргоолж л лав ааваасаа гурав дахин ихийг хийх боловч хүнд хэрэгтэй юм ганцыг ч бүтээдэггүй тэдний нөгөө “донгио” хэмээн том хүү нь шиг харагдсан.

Түүнийг тийн ганцхан чулуутай өдөржин ноцолдох завсар нэг жижигхэн шоргоолж үүрнээсээ хорь гучин удаа шороо гаргаж, хөнгөн шалмаг гүйж асан нь Буд гуайн “голомты минь өөд нь татах хүү” гэж баярлан хөөрч явдаг хамгийн бага хүү нь шиг байсан.

Бас нэг шоргоолж дэмий тэнэж тэнэж, нэг бяцхан бор юм олоод, түүнээ үүр рүүтээ яаран ойртуулж, ойртуулахдаа тэгээд шуудхан ч аваад явчихгүй, аваачдаг юм билүү байдаг юм билүү гэж эргэлзсэн юм шиг байн байн орхин гүйгээд, тэгснээ холдож ч чадахгүй тэр хавьдаа эргэлдэн, нөгөө зүйлээ дахин үүр рүүтээ чирсээр бүүр “ойртон иртэл бас нэгэн дэмий сэлгүүцэгч түүнтэй золор таарч хоёул нөгөө бор юмаа дамналцан үүрнийхээ дэргэд ирсэн нь Буд гуайн хоёр том охин шиг харагдсан. Гэтэл тэр хоёрыг гаднаа ирчихсэн хойно нь нэг дэнхэлзсэн юм урдаас нь очоод, дөхүүлж ядаж явсан юмы нь булаан авч ганц нэгхэн алцагнаад үүрэн дээрээ гаргаж хаясан нь дүү нараараа хамгийг хийлгэх атлаа ээждээ их л нэр хүндтэй байдаг том охин Бүржмаа нь ч юмуу даа гэж бодогдсон. Нээрээ ч ажиглах тусам Буд гуайн есөн хүүхэд есүүлээ л тэр үүрэн дээр гүйж явах шиг байсан шүү” гэж найз минь ярьж байсан юм.

Тэр бүхнийг олж үзээд, нээлт хийсэн мэт өөртөө баярлан суусаар хургаа эхэд нь нийлүүлснийг сонсоод би нөхрийнхөө гувруутсан нуруунд шар тос түрхэж өгмөөр санагдаж билээ.

Миний найз маргааш цол хамгаалж, манай эрдэмтдийн тоо нэгээр нэмэгдэнэ. Түүнийг туурвисан бүтээлээ амжилттай хамгаална гэдэгт би баттай итгэж байгаа болохоор өнөөдөр ч “манай эрдэмтдийн

тоо нэгээр нэмэгдлээ” гэж хэлж чадмаар байнам. Яагаад гэвэл миний найз ямар нэг юмнаас нөгөөг олж харах, юмны нарийн учрыг тунгаан бодохдоо хосгүй их авъяастай хүн билээ. Ерөөс эрдэмтэн хүн бүр төрөлхийн нэг тийм авъяастай байдаг болуу гэж сананам. Тэдний тэр ховорхон заяах хосгүй сайхан авъяас билгий нь би юунаас ч илүү хүндэтгэн хайрладаг юм.

1971 он
(Л. Дашням)

Ороо хээр

Өглөө адуугаа хураахдаа заншсан ёсоороо бүртгэж үзлээ. Өчигдөр орой тавьсан муу хар байдаснаас бусад нь цөм бүрэн байв.

Адуугаа гэр рүүгээ дөхүүлж орхиод, хэдэн морьдоо тасдан гаднаа авчирч, аавын унааг юулж өгөнгөө,

— Нөгөө муу хар байдас алга. Унаашраад нэг жалганд тасраад хоцорчихвоо доо гэвэл,

— Явж олж авахгүй бол горигүй дээ хүү минь. Хавар цаг муусайн байдаснууд хорхойтоод хаа хамаагүй явчихна шүү гэв.

“За хө хар байдсаа эрж яваа нэрийдлээр Дампил гуайнхаар нэг буудаг хэрэг” гэж би дотроо баярлан бодлоо. Гэтэл аав,

— Хойт гол руу орж, Дэндэв Аяагийн адуунд юуны өмнө үз гэв. Би,

— Адуу урд өвөрт хоносон байхад хаанаас л хойшоо явав гэж дээ гэж аман дотроо гүвтнэсэн боловч “гучин жил адуу хариулсан хүнд юу ч ярихав дээ” гэж бодоод, дээлээ солихоор гэр өөдөө алхав.

“Яаж мэдэхэв Дампил гуайнхаар буух болчихож мэднэ. Тэгвэл Бурмаа хүний чөлөөгөөр ч болохноо над руу харж нэг

хөөрхөн инээмсэглэх байлгүй. Тэр нь наддаа боллоо шүү дээ” гэж бодоод, амихандаа бас аятайхан харагдах санаатай дээлээ солих гэсэн хэрэг шүү дээ.

Би “шуудхан Аяагийн очъё” гэж хойшоо давхин, Богочоор давтал тэртээ суганд хэдэн бараан адуу харагдав. “Дан бараан юм байна Аяагийн адуу лав биш байх. Эсвэл уургын загалаа унаж байгаа юм болов уу” гэж бодсоор явж хүрвэл Аяагийн адуу байлаа. Аяа загал морио унаж байгаа бололтой.

Хар байдас маань аавын хэлснээр үнэхээрч тэдний адуунд ирчихсэн байлаа. Үзээр өргөвөл зогсчихдог юм болохоор нь барьж аваад тэндээсээ эргэх санаатай дөхсөн чинь Аяагийн ороо хэрийг дагаж зугтаад баригдсангүй.

Би барьж чадаагүйдээ дотроо хорсон “тав харайгаад таварцаглаад унах байж сайн морь дагаж сэнтэглээд юүхэв дээ” гэж муу байдсаа зүхлээ.

Тэгээд арга баран, Аяагийн адууг гэр рүү нь ойртуулж явтал морьтой хүн давхисаар айсуй. “Унасан морь нь бүтээн юм байна. Лав Аяа байх” гэж баярлалаа. Гэтэл ойртон ирэхийг нь үзвэл биш ээ, “онго” Самдан байв. “Онго” Аяагийн загалыг унаж явна. Загал морь түхэлзтэл амьсгаадаж, хөлс нь дуслан байхыг үзээд “Ишш! манай Аяа мөн дүүрчихсэн амьтан шүү! Ганц хөл дүүжилдэг аятай морио энэ” онгоор “ингэж тасдуулах гэж!” хэмээн харамсан бодлоо.

“Онго” намайг үзээд,

— За хө сайн уу? Юу гэж адуу хөөгөв? гэв.

— Сайн сайн. Энэ муу байдсыг л барьж авах санаатай.

— За ах нь өлгөөд өгье гэснээ, юу юугүй адуу руу ухасхийн оров.

“Одоо чи баригдахгүй хайчихав. Аяагийн загалын өмнө ямар л тав харайгаа аж дээ” гэж би дотроо доогтой явав. Гэтэл байдас маань

ороо хээртэй онь холбон, лут их зугтлаа.

Тэр зуур би “ороо морь даган чөдрийн байдас хүртэл ингэж харайж байхыг бодоход дөмөг хүний хажууд явсан баргийн эр ухаан сурмаар даа. Энэ муу ‘онго’ хэвээрээ шүү. Хэдэн жил ч Аяагийн дэргэд явав даа” гэж түүнийг их л юм үзсэн егээр хүн шиг зэмлэн бодов.

Би “онгод” хэзээний дургүй билээ. Тэр дандаа онгирон худлаа ярина. Нүүр нь хүртэл архайж харлаад, хоорондоо нийлсэн өтгөн хар хөмсөгнөөс нь өөр нүд булаах юмгүй шүү. Дээлээ бүслэхдээ хүртэл шар торгон өмдөө харуулах гэж хойт хормойгоо хөөргөн бүсэлнэ. Бас урт уурганы хажуугаар бүдүүн тэнзэн ташуур хөндөлдүүлж явдаг нь яана. “Онгын” тэр бүхэнд л би дургүй байх. Тэгээд ч Норжмаа эгчийг минь номхчлон “сууна, ханилна” гэж таван жил худал ярьж яваад нь би бүүр ч дургүй болсон байх.

“Онго” тэнзэн ташуур, уурга хоёроо хайчлан хөндөлдүүлж нөгөө муу байдсы минь элдсээр л байлаа. Түүнийг хараад “муу загал морий нь бүүр талхиж гүйцэж, тэрнээс ийм байдсанд арай ч хөлс унагах морь биш юмсан” гэж халаглав.

Аяагийн ороо хээр өнжүүл дэлээ хийсгэн, толгойгоо духайлгаж, торомгор хар нүдээ хааяа цавчин, урдах замаа алдалгүй ширтээд, чихээ үе үе соотойлгон, хөлөө маажлан тавьж, алд дэлэм харайна. Тэгэхэд хар байдас чихээ аль байдгаараа хулмайлган, нүдээ тас аниад, толгойгоо гэдэгнүүлж, үе үе бүдчин харайна.

Ороо хээрийн үс гуужин, заарт хархын үс шиг мөнгөн сорт хилэн өнгөөр гөлтөнөн, адуун дундуур хоёр гуравхан сүлжсэн атлаа суга цавь, хондлой холтосгүй хөлөрсөн үзэгдэхэд, хар байдас зуны дунд сар болсонч унамгүй шар үсээ бэрзийлгөж, ер хөлөрсөн шинжгүй ажээ. Түүнд үнэхээр “үл баригдая” гэх сэтгэл байвч загал морины харайлт холдож, “онгын” уурга уртдаад аргагүй гарт оров.

“Онго” муу байдсыг минь барьж өгсөндөө надад сайрхан,

— Ах нь хэд хоногоос ороо хээрийг чинь барьж авна. Тэгээд загал морио хагсруухан байлгаж байгаа юм. Өчигдөр өдөржин алдээд барьж чадсангүй. За яах вэ Самдан хүү байхад чамайг барихдаа ч барина гэв. Би,

— Өө! Загал морь өчигдөр л хүрээгүй бол одоо яаж гүйцэхэв. Ингэж талхиад байвал маргаашнаас энэ муу хар байдсыг ч гүйцэхгүй гэвэл,

— Тэгэж ярихгүй ээ. Гүйцэхгүй бол чамайг усаар хавчина даа гайгүй.

— Яаж усаар хавчдаг юм бэ?

— Яахав усанд оруулахгүй хориод байхгүй юу?

— Та ганц шөнө адуу манаж чадахгүй хээр унтаад морио алдчихсан гэхчивлээ. Яаж манаж хонох юм бэ?

— Тэр гайгүй хэвтнээ. “Онго”, ороо хээр хоёр нэг л болзоотой байлгүй гэж шүлсээ хаялсаар миний юу хэлэхийг ч хүлээлгүй мордон ухасхийж, их дуугаар гуугчин, Аяагийн адуут бэл рүү дарах үе би хар байдсаа хөтлөн гэр рүүгээ буцлаа.

Түүнээс хойш хэд хоногийн дараа нэг өглөө адуугаа шандны ус руу оруулан, хорхойтон тэнэхээс болгоомжлон гурав хоног тутам хоёр шөнө аргамжин хонодог хар байдсаа усалж зогстол, Дэндэв Аяагийн ороо хээр хамар зөөлөн дуугаргасаар ус руу орж ирлээ.

Үсний нь мөнгөлөг сор ялигүй гундан, ухархай нь ширгэсэн боловч, тунгалаг хар нүд нь урьдын адил гялалзан үзэгдэнэ. Миний хажуунаас ум хумгүй ус залгилан, урд хоёр хөл нь сөхрөх шахан чичрэн зогсох бөгөөд бөөр нь түнхэлзэн, залгилж буй ус нь хамры нь нүхээр эргэн садарч, салхинаа бөдөрлөх тогтуун усан нүдэн толионд нь юу юугүй унах гэж байгаа гомдлын нулимс шиг мэлтийн үзэгдэнэ.

Одоо бол ороо хээрийг урт уургаар барин, хурдан загалаар элдэх хэрэггүй, ердөө хурганд барьдаг ёзоорын үзүүрээр ч өлгөөд авмаар санагдана.

Голдоо цуутай энэ атар хөлгийг “онгоос” урьтан барьж, айл саахалтынханд хөөрөлхөн яримаар санагдсан боловч тэр сайхан амьтныг ядарсан цагт нь дээрэлхэн баривал даан ч эр хүн биш мэт бодогдон, цэрийтлээ уугаад, үсрэн унах вий хэмээн уснаас холтгон гиллээ.

“Онго” тэртээ амнаас гуугалсаар айсуу...

1971он

(Л. Дашням)